ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Освітньо-професійна програма Економіка підприємства
Спеціальність 051 Економіка
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри _____
д.е.н., професор Петро МАКАРЕНКО
«____» _____ 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Шляхи підвищення прибутковості діяльності підприємства» (на матеріалах приватного підприємства, Полтавського району)**

виконав здобувач вищої освіти денної форми навчання

Стеценко Віталій Олегович

Керівник кваліфікаційної роботи,
к.е.н., доцент Олександр КАЛІНІЧЕНКО

_____
(підпис)

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП 3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 6
1.1. Механізм формування та розподілу прибутку підприємства 6
1.2. Методичні підходи до визначення рівня прибутковості підприємства 15
Висновки до розділу 1 23
РОЗДІЛ 2. ДОСЯГНУТИЙ РІВЕНЬ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 25
2.1. Оцінка механізму формування та розподілу прибутку підприємства 25
2.2. Факторний аналіз прибутковості підприємства 39
Висновки до розділу 2 49
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА ВІД ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ 50
3.1. Резерви збільшення прибутку від виробництва продукції рослинництва 50
3.2. Резерви збільшення прибутку за допомогою оптимізації площ в рослинництві та нововведень в тваринництві 58
Висновки до розділу 3 65
ВИСНОВКИ 66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 70
ДОДАТКИ 77

ВСТУП

Актуальність теми. Прибуток є головною метою будь-якого підприємства. Адже, прибуток дозволяє підприємству займатися надалі своєю діяльністю та забезпечувати її розвиток та розширення в майбутньому. Для держави прибуток аграрних підприємств це поповнення державного бюджету та забезпечення власної продовольчої безпеки. Саме тому, дослідження шляхів його збільшення та забезпечення прибутковості в майбутньому є дуже важливою та актуальною темою сьогодення не тільки для підприємств, а й для держави та світу в цілому.

Метою магістерської роботи є аналіз та розкриття різних теоретичних та практичних аспектів щодо прибутку та шляхів його підвищення та пошук резервів підвищення прибутку аграрного підприємства. Для досягнення мети були визначенні та виконані такі наукові **завдання:**

– розкрити сутність, роль, механізм формування та розподілу прибутку підприємства;

– обґрунтувати методичні засади та підходи до визначення рівня прибутковості підприємства;

– провести оцінку механізму формування та розподілу прибутку підприємства;

– провести факторний аналіз прибутковості підприємства;

– розробити пропозиції щодо підвищення прибутку підприємства.

Об'єктом дослідження є підвищення прибутковості підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти підвищення прибутковості підприємства.

Теоретичною і методологічною основою даних досліджень є базові положення економічної теорії. **Методи** дослідження які використовувалися в даній кваліфікаційній роботі, є метод аналізу і синтезу при аналізі даних, економічно статистичні методи для виявлення певних

закономірностей та тенденцій їх розвитку, графічний метод для графічного відображення інформації.

Інформаційні джерела. При виконанні кваліфікаційної роботи були залучені та проаналізовані такі інформаційні джерела як: документація підприємства, праці вчених, навчальні посібники та електронні джерела. Загалом при виконанні кваліфікаційної роботи, не враховуючи документацію підприємства, було опрацьовано 62 джерела інформації.

Наукова новизна досліджень полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні напрямів збільшення прибутку від операційної діяльності підприємства.

Набуло подальшого розвитку:

– використання нових сортів сільськогосподарських культур;

– оптимізація кормів для великої рогатої худоби.

Практична цінність одержаних результатів. Результати проведених досліджень в даній роботі є завершеною працею та мають можливістю практичного використання. Застосування результатів дослідження підвищить прибуток аграрного підприємства та сприятимуть прибутковості діяльності в майбутньому.

Публікації. Результати кваліфікаційної роботи були опубліковані у фаховому виданні:

Стеценко В.О. Шляхи підвищення прибутку аграрних підприємств за рахунок впровадження інновацій. «Ефективна економіка». 2022. № 12. С. 24-32.

У збірниках тез наукових конференцій:

Стеценко В.О. Резерви підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Матеріали науково-практичної конференції за підсумками проходження здобувачами вищої освіти виробничих практик. 2022. № 15. С. 37-39.

Стеценко В.О. Стратегія інноваційного розвитку України. Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого

розвитку: ІІІ Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. 2022. № 2. С.86-88.

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох основних розділів, кожен з яких складається з двох підрозділів, висновків та списку використаних джерел (63 найменування). Також кваліфікаційна робота містить 26 таблиці, 10 рисунків, викладена на 64 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Механізм формування та розподілу прибутку підприємства

Основною метою діяльності всіх підприємств незважаючи на розмір та форму власності є отримання певної винагороди за здійснення своєї діяльності, а саме достатнього за розміром доходу [23].

Для виміру даної винагороди виділяють таку фінансову категорію, яка може характеризувати ефективність операційної діяльності, свідчити про якість і обсяги виробництва продукції, показує в грошовому значенні результат підприємства в своїй господарській діяльності та характеризує ефективність його виробництва, виступає саме його прибуток [30]. В процесі створення підприємства, його майбутні власники, в першу чергу, приділяють увагу можливості отримання прибутку від нього, що означає менші витрати в порівнянні з доходами цього підприємства. Чим більше буде прибуток, тим з більшою ефективністю його можна буде розвивати та знаходити нові можливості для вдосконалення та розширення вже наявної виробничої діяльності [38].

Саме тому, прибуток є загальним виміром рівня досягнення мети функціонування підприємства, яка була визначена ще при його створенні. Він проходить такий процес формування через приріст капіталу у суб'єкта господарювання в певних часових межах і водночас виступає як інтегрований багатогранний об'єкт обліку, який переглядається поетапно крізь порівняння доходів та витрат [51].

Як вже було раніше зазначено, прибуток виступає однією з головніших рушійних сил економічних процесів та джерелом забезпечення не тільки внутрішніх потреб підприємств, а також є важливим джерелом формування бюджету держави [40].

В такої важливої категорії як прибуток за все існування даного поняття повинно було виникнуть величезна кількість визначень. Тому були зібрані різні підходи до даного визначення в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до визначення поняття прибуток

Автор	Підхід до визначення
Білик М.Д.	Прибуток – це додаткова вартість, яка створюється в процесі виробництва понад вартість робочої сили та спожитих виробничих ресурсів [20].
Вовк О.М.	Прибуток – це результат діяльності підприємства, що можна визначити за допомогою порівняння доходів з витратами, а також є основою соціального і економічного розвитку підприємств і держави [11].
Єпіфанова І.Ю.	Прибуток – це остаточний результат від діяльності суб'єкта господарської діяльності, який можна визначити, як різницю між валовим доходом та валовими витратами, які отримані в часових межах здійснюваної суспільно-корисної і ризикової діяльності [24].
Мец В.О.	Прибуток – це така фінансова категорія, яка являє собою позитивний фінансовий результат, який характеризує ефективність виробничої діяльності, свідчить про рівень собівартості, стан продуктивності праці, якість та обсяг створеної продукції [16].
Николишин С.Є.	Прибуток підприємства показує себе не тільки як основа функціонування окремого підприємства, але також як база економічного розвитку держави загалом. Прибуток являє собою не лише стимул господарської діяльності підприємства, а також є основним джерелом розвитку діяльності [39].
Маркіна І.А.	Прибуток – це чистий підприємницький дохід на вкладений капітал, який виражається в грошовій формі та характеризує винагороду за ризики підприємницької діяльності, розраховується як різниця між сукупним доходом і сукупними витратами [34].
Філімоненков О.С.	Прибуток – це частина вартості додаткового продукту, додатковий прибуток, який виражений у грошовій формі як частина чистого доходу, одна з його можливих форм [59].
Тульчинська С.О.	Прибуток – це одна з основних сил яка рухає ринкову економіку, мотив для підприємця займатися діяльністю, а також опосередковано впливає на стан добробуту персоналу суб'єкта господарювання [58].
Сябер Є.О	Прибуток представляє з себе таку форму доходу підприємця, який займається певним видом діяльності; являє собою результат який отриманий лише від вмілого та успішного здійснення цього бізнесу [56].
Осовська Г.В.	Прибуток – це перевищення доходів, які отримані від реалізації товарів і послуг, над витратами на виробництво та продаж даних товарів [42].

Джерело: побудоване автором на основі [11, 16, 20, 24, 34, 39, 42 ,56, 58, 59]

З усіх вищезазначених визначень науковців самим точним та найбільш всеохоплюючим було зазначено в підході Вовка О.М. Тому, прибуток – це результат діяльності підприємства, що можна визначити за допомогою

порівняння доходів з витратами, а також є основою соціального і економічного розвитку підприємств і держави [11].

Прибуток підприємства, як вже зазначалося, має велику роль як для підприємства так і для держави. Його роль була узагальнена на рис. 1.1.

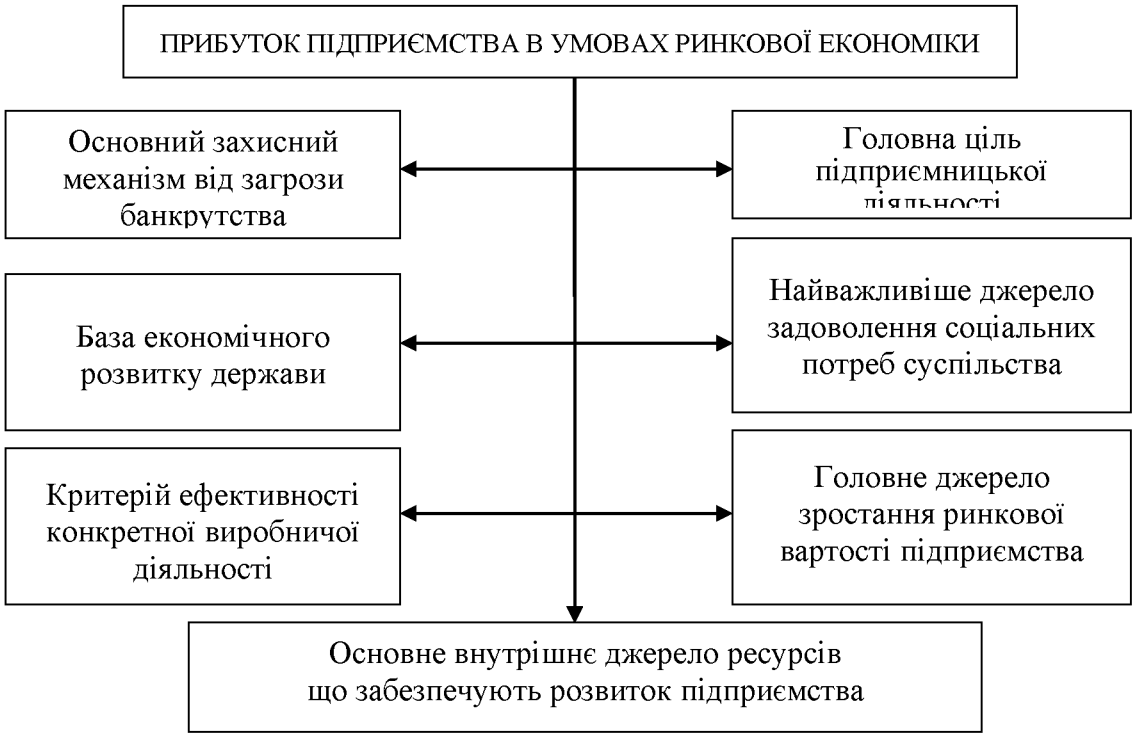

Рис. 1.1. Роль прибутку підприємства в умовах ринкової економіки
Джерело: [7]

Визначившись з роллю прибутку необхідно ознайомитися з функціями, які допомагають її досягти, тому виділяють такі функції прибутку як [15]:

1) показує економічний ефект – характеризує кінцевий фінансовий результат, тобто показує наскільки діяльність є ефективною і чи є доцільно її продовжувати [60];

2) стимулююча функція – оскільки прибуток водночас є як фінансовим результатом так і основним елементом фінансових ресурсів підприємства [8];

3) джерело формування бюджетів – прибуток формує бюджети підприємств від нього залежить чи буде продовжувати функціонувати підприємство, чи буде воно вдосконалювати свою діяльність, а також є важливим елементом формування державного бюджету [12].

Сума прибутку та його рівень утворюються під впливом незліченної кількості факторів, які можуть впливати на неї як негативно, так і позитивно [15]. Оскільки зараз економіці притаманні невизначеність, динамізм, багатофакторність та ризик, то вимоги до системи управління прибутком та підприємства в цілому значно посилюються, створюючи цим необхідність нових підходів, інструментів та методів до її організації. Зміна яка відбулася в динаміці прибутку є сигналом потреби в прийнятті управлінських заходів для пошуку та реагування на фактори впливу [50]. З ціллю збільшення ефективності управління, фактори потребують класифікації. Традиційний підхід до класифікації всіх факторів, які впливають на прибуток підприємства, передбачає їх розподіл на внутрішні та зовнішні, що проілюстровано на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Фактори впливу на прибуток аграрного підприємства

Джерело: узагальнено автором за даними [7]

До зовнішніх факторів відносять державне регулювання цін, природні умови, штрафних санкції, транспортні умови, відсотки, тарифи, податкових ставок та пільг, конкуренція на ринку тощо. На дані фактори не може вливати підприємство, але самі фактори можуть суттєво впливати на прибуток від його діяльності [6].

До внутрішніх факторів відносяться якість продукції, собівартість продукції, обсяги виробництва та реалізації товарів та послуг, структура продукції, ціни тощо. Внутрішні фактори поділяють на основні та другорядні. Основні фактори характеризуються прямим впливом на прибуток від діяльності підприємства [52].

При розгляді та аналізі підприємства дуже часто орієнтуються не на прибуток, а на таке поняття як прибутковість, дані поняття хоч і характеризують ефективність діяльності, але мають відмінності. Досліджуючи саму сутність прибутковості, не можна не відзначити величезне різноманіття поглядів щодо тлумачення даного поняття, що узагальнене в табл. 1.2 [23].

Таблиця 1.2

Підходи до визначення поняття прибутковість

Автор	Підхід до визначення
Антонюк Р.Р.	Стійке економічне явище, що проявляє себе як справжня можливість підприємства створювати позитивний фінансовий результат від здійснення своєї діяльності, що полягає в отриманні доходу який перевищує здійснені витрати в розмірі, який достатній для ефективного подальшого функціонування [3].
Осипова Т.В.	Основою прибутковості є безпосередньо прибуток, який в загальному і характеризує результати фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання [41].
Огійчук М.Ф.	Вид ефективності, що свідчить про результативність діяльності економічних систем [55].
Кучер Л.Ю.	Показник який відображає економічну ефективність діяльності підприємства [36].
Хмелевський О.В.	Стан підприємства, який свідчить про можливість забезпечувати платоспроможність, здійснювати рентабельну діяльність, генерувати прибуток, за рахунок чого забезпечувати в майбутньому інноваційно-інвестиційний розвиток та стабільне зростання [22].

Джерело: побудоване автором на основі [3, 22, 36, 41, 55]

З наведеної вище таблиці, можна побачити, що на сьогоднішній день немає єдиного визначення такого поняття як прибутковість. Але найбільш точно розкриває дане поняття Антонюк Р.Р. Тому, прибутковість – це стійке економічне явище, що проявляє себе як справжня можливість підприємства створювати позитивний фінансовий результат від здійснення своєї

діяльності, що полягає в отриманні доходу який перевищує здійснені витрати в розмірі, який достатній для ефективного подальшого функціонування [3].

Ефективна діяльність будь-якого суб'єкта господарювання можлива лише за умови прибутковості його діяльності, оскільки прибуток є головним джерелом майбутнього розвитку, а отже, надає можливість ефективно пристосуватися до змінних умов зовнішнього середовища, збільшує інвестиційну привабливість та фінансову стійкість. Чим більше зростає прибуток, тим більша ймовірність досягти основні цілі суб'єкта господарювання. Прибутковість надає можливість забезпечення безперервності бізнесу, що в умовах сьогодення є одним із основних напрямків оперативного та стратегічного управління. Питання підвищення прибутковості є дуже актуальним в мінливих умовах економічної нестабільності ринкових відносин. Тому, звертаючи увагу на економічну кризу в країні, стає зрозумілим, що наразі таке важливе завдання як максимізація прибутку та стабілізація прибутковості діяльності є головним для бізнесу [17].

Для досягнення цього на підприємствах повинно здійснюватися певне управління прибутком. Процес управління прибутком на підприємстві відбувається на базі певного механізму. Тому, важливо зрозуміти що таке механізм управління прибутковістю. Механізм управління прибутковістю являє собою систему конкретно спрямованого впливу засобів економічних, організаційних та управлінських процедур, методів і інструментів на становище суб'єкта господарювання з метою зростання можливості створювати прибуток, підтримувати діяльність в рентабельному стані, сприяти сталому розвитку та стабільному зросту згідно завдань та цілей підприємства з залученням різних можливостей потенціалу прибутковості та враховуючи особливості впливу змінного та тяжко прогнозованого зовнішнього середовища [29].

В першу чергу необхідно розглянути що саме впливає на механізм управління прибутковістю. Такими елементи механізму управління

прибутковістю в діяльності підприємства є системи забезпечення, такі як: нормативне, інформаційне та правове:

– механізм внутрішнього регулювання деяких аспектів формування та використання прибутку від діяльності підприємства;

– механізм ринкового регулювання формування та розподілу прибутку від діяльності підприємства;

– система прийомів та методів з здійснення процесу управління прибутком;

– державне нормативне та правове регулювання питань щодо формування та використання прибутку підприємства [19].

Для управління прибутковістю, в межах вказаних елементів механізму управління прибутковістю, необхідно в першу чергу сформувати прибуток. Формування прибутку представляє з себе процес створення прибутку від господарської діяльності підприємства. Керувати формуванням прибутку включає в себе управління обсягами реалізації продукції, за допомогою регулювання ціни та кількості продукції, а також забезпечення функціонування діяльності з найменшими можливими витратам, які будуть створювати найбільшу ефективність [27].

Джерела формування прибутку в загальному по підприємству можуть бути такі:

– прибуток від реалізації продукції підприємства, як правило, є головним джерелом формування загального прибутку;

– прибуток, який отриманий від реалізації власності підприємства, що ним не використовується [31].

Розглянувши управління формуванням прибутку необхідно розглянути також можливості розподілу прибутку, адже ці два елементи є складовими системи управління прибутком будь-якого підприємства [18].

Основною метою управління прибутковістю є виявлення та запровадження способів найефективнішого формування прибутку та його

оптимального розподілу, які направлені на розвиток, розширення діяльності підприємства та відповідного зростання його ринкової вартості [21].

Як показує практика, на підприємствах можливі такі напрями по розподілу чистого прибутку як:

– покриття збитків за минулі періоди;

– заохочувальні фонди;

– створення резервного капіталу;

– збільшення зареєстрованого (пайового) капіталу;

– виплата дивідендів;

– інші фонди [57].

Спираючись на головну мету, система управління прибутком має виконувати такі завдання:

– забезпечення ефективної межі пропорційності між прибутком та допустимим рівнем ризику;

– максимізація прибутку, який проходить процес формування згідно з ресурсним потенціалом підприємства [37];

– виплата необхідного доходу на капітал, який був інвестований, власникам підприємства;

– підтримка високої якості прибутку, що формується;

– створення та підтримка стійкого збільшення ринкової вартості підприємства;

– забезпечення необхідного обсягу формування фінансових ресурсів за допомогою прибутку відповідно до завдань розвитку підприємства на майбутній період;

– створення програм участі персоналу та забезпечення їхньої ефективності [21, с. 149].

Важливим чинником який впливає на суму прибутку та який необхідно враховувати, є ціна продукту. Ціни відносяться до внутрішніх чинників підприємства, але підчас встановлення їх самими підприємствами орієнтуються на конкурентоспроможність даної продукції, пропозицію та

попит аналогічної продукції від інших виробників. Саме тому на рівень цін частково впливає саме підприємство, адже створює його внутрішнє середовище підприємства під впливом зовнішнього середовища. Також є Регульовані державою ціни, які не залежать від підприємств. Зрозуміло, що реальний рівень цін визначається якістю виробленої продукції, залежить від того чи відбувається процес модернізації існуючого виробництва, технічне вдосконалення характеристик продукції тощо [2, с. 345]. Як показує практика, сьогодні в великій кількості випадків є сенс направляти зусиллями підприємств на збільшення ціни. Це є вірним, якщо прибутковість на одиницю продукції має низький рівень, а збільшення продажів не дає великого збільшення прибутку, тому найефективнішим варіантом залишається підвищення цін або зниження витрат. Також слід враховувати що підвищення цін, як показує досвід, може призводити до негативної реакції споживачів та відповідного зменшення обсягів продажів. Але необхідно зазначити, що таке не завжди стається, а навіть якщо це відбувається, то незначне зменшення продажів продукції може бути не таким негативним явищем, якщо висока ціна компенсує це прибутком [48, с. 24].

Для стабільного функціонування та отримання прибутку підприємствами в сьогоденних ринкових умовах, можна виділити такі пропозиції для збільшення прибутку:

– запровадження заходів для збільшення продуктивності праці працівників та використання системи прийняття участі працівників у прибутках підприємства;

– збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції, за умови ефективності;

– кваліфіковане виконання цінової політики, адже на ринку діє в переважній кількості вільне ціноутворення;

– зменшення витрат на виготовлення продукції та використання сучасних методів управління витратами;

– вдосконалення маркетингу на підприємстві, необхідно згрупувати та розглянути свою продукцію за рентабельністю та зосередитися на високо-рентабельній продукції підприємства;

– ефективна побудова схеми відносин з покупцями, посередниками та постачальниками;

– постійне проведення або ознайомлення з науковими дослідженнями ринку по поведінці конкурентів та споживачів [50].

– запровадження покращень для продукції з середнім рівнем рентабельності, а щодо низькорентабельної продукції визначити її значимість для підприємства та за непотрібності зняти з виробництва.

– займатися організацією виробничого процесу на підприємстві таким чином, щоб забезпечити його гнучкість.

1.2. Методичні підходи до визначення рівня прибутковості підприємства

Прибуток, як зазначає велика кількість вчених, є тією економічною категорією, яка може найкраще відобразити можливості будь-якого підприємства, а також можливість до розширення виробничої діяльності даного підприємства. Чим більшим буде прибуток, тим більше можливостей з'являється в аграрного підприємства для економічного вдосконалення, розвитку та розширення своєї діяльності. Прибуток, як вже зазначалося, є джерелом підвищення рівня добробуту не тільки для підприємств, а й для населення, він прямо може визначити рівень стабільності у державі. Для забезпечення достатнього рівня ефективності потребується забезпечення перевищення досягнутих результатів над витратами, які забезпечили досягнення даних результатів. Забезпечуючи перелічені вище результати, абсолютне значення прибутку, який отриманий підприємством, хоч і є дуже важливим показником діяльності, однак не може характеризувати рівень ефективності господарювання, а є більш базовим показником для аналізу,

який використовується для розрахунку інших показників [26, с. 28]. Прибуток від реалізації продукції (Пр) розраховується за формулою:

(1.1)

де Вр – виручка від реалізації продукції (грн);

ПС – повна собівартість реалізованої продукції (грн).

Абсолютний розмір прибутку може охарактеризувати лише факт отримання прибутку за один часовий проміжок та не показує його ефективність відносно витрат, які були здійснені задля його отримання, тоді як міру ефективності прибутку показує такий економічний показник як рентабельність [26, с. 28]. Оцінка господарської діяльності підприємства, як показує досвід, зазвичай проводиться з використанням показників рентабельності які по справжньому оцінюють ефективності господарської діяльності. Для оцінки зміни ефективності діяльності підприємства важливо оцінювати не тільки рентабельність за один період, а також порівнювати показники рентабельності за різні періоди, отримання позитивної динаміки буде свідчити про збільшення ефективності діяльності [14].

Рентабельність – це відносний показник, який характеризує ефективність виробництва, показує наскільки ефективно були здійснені витрати для отримання прибутку та розраховується як відношення прибутку до витрат, тобто є нормою прибутку[46, с. 189].

Згідно даного визначення, рівень рентабельності (Р) розраховується за такою формулою:

(1.2)

де Пр – прибуток від реалізації продукції (грн);

ПС – повна собівартість реалізованої продукції (грн).

Проаналізувавши думку Гавалешко С.В., можна дійти висновку, що показники рентабельності мають бути стабільними та зростаючими у

довгостроковій перспективі, що може бути досягнуто шляхом зменшення ризику отримання прибутку. Для цього на кожному з етапів розвитку, а особливо на етапі зрілості підприємства, необхідно проводити аналіз рентабельності всього майна підприємства, а саме сукупного капіталу та приділяти увагу їх окремим складовим, особливо виробничим фондам, а також джерелам які їх створюють, враховувати показники рентабельності власного капіталу, оборотних та основних засобів [14].

Рентабельність сукупного капіталу показує ефективність використання сукупного капіталу та розраховується відношенням чистого прибутку до сукупного капіталу підприємства [45, с. 75]:

(1.3)

де $Р_{СК}$ – рівень рентабельності сукупного капіталу (%);

ЧП – чистий прибуток (грн);

СК – сукупний капітал (грн).

Рентабельність оборотних засобів представляє показник, який розкриває ефективність використання оборотних засобів та розраховується відношенням чистого прибутку до середньорічної вартості оборотних засобів [63, с. 308].

(1.4)

де $Р_{Об.зас.}$ – рівень рентабельності оборотних засобів;

Об.зас. – середньорічна вартість оборотних засобів.

Рентабельність основних засобів – це показник який характеризує ефективність використання основних засобів в діяльності та розраховується за допомогою відношення чистого прибутку до середньорічної вартості основних засобів [44]:

(1.5)

$Р_{Осн.зас.}$ – рівень рентабельності основних засобів;

Осн. зас. – середньорічна вартість основних засобів.

Рентабельність власного капіталу – це один з показників рентабельності, який характеризує ефективність використання власного капіталу та розраховується шляхом відношення чистого прибутку до власного капіталу [35, с. 372].

(1.6)

$Р_{ВК}$ – рівень рентабельності власного капіталу;

ВК – власний капітал.

Система управління прибутком підприємства являє собою сукупність різних методів, технологій, прийомів та методик прийняття управлінських рішень щодо формування доходів та витрат суб'єкта господарювання, а також визначення з формою їх виконання з ціллю досягнення достатнього, для ведення та розвитку діяльності, рівня рентабельності для даного підприємства [62]. Аналіз та контроль за фінансовою діяльністю на підприємстві представляє з себе діагноз фінансового становища даного підприємства, проводиться для фіксування різних прорахунків та недоліків, знаходження та використання внутрішньогосподарських резервів, зниження витрат виробництва,збільшення можливого обсягу доходів та прибутків, забезпечення підвищення рентабельності діяльності та загальне покращення ситуації з фінансово-господарською діяльністю підприємства. Інформація отримана від даного аналізу в майбутньому використовуються для фінансового прогнозування та планування.

Підприємству необхідно опрацювати цілу систему показників, які б змогли допомогти з прийнятною точністю надати оцінку поточним та стратегічним можливостям даного підприємства. Аналітична робота будь-якого підприємства поділяється на два блоки:

1) аналіз фінансових результатів та рентабельності;

2) аналіз фінансового стану підприємства [62].

Головною метою аналізу прибутку та рентабельності є знаходження та проведення оцінки резервів по збільшенню фінансових результатів та безпосереднє впровадження їх у діяльність підприємства [33]. Аналіз фінансових результатів на підприємстві здійснюється орієнтуючись на такі основні напрями: аналіз та подальше проведення оцінки рівня та фіксування змін показників прибутковості та проведення факторного аналіз прибутку, проведення аналізу та оцінки використання чистого прибутку підприємства, проведення аналізу взаємозв'язку між витратами, обсягом виробництва продукції та прибутку, аналіз впливу на прибуток, руху оборотного капіталу та грошових потоків, проведення оцінки впливу інфляції на фінансові результати підприємства та проведення факторного аналізу показників рентабельності [54, с. 129].

Виходячи з природи виникнення прибутковості на підприємстві та її характеристик, при здійсненні оцінки прибутковості підприємств, виникає необхідність визначення систем її ключових показників, які можуть показати параметри розміру, потенціалу та якості. Дані показники мають змістовно та по справжньому характеризувати ефективність організаційно-економічного механізму, який працює під час генерування прибутковості підприємства Проаналізувавши думку Линника О.І. щодо цього питання, можна стверджувати, що показники розміру прибутковості надають можливість здійснити оцінку вже досягнутого підприємством результату та відображають рівень ефективності здійснення виробничої та збутової діяльності підприємств та надають змогу здійснювати порівняльне оцінювання її в часі та в просторів розрізі регіонів та галузей. На практиці

для здійснення управління фінансовим результатами виникає необхідність використовувати абсолютні та відносні показники. Що дозволяє вирішити різні неузгодженості в розумінні та ідентифікації деяких показників прибутковості, щодо їх класифікації [32, с. 147]. З метою проведення оцінки ефективності управління прибутковістю на аграрних підприємствах доцільно використовувати узагальнені рекомендації Андрійчука В.Г. та застосувати наступні види аналізу, які призначені для знаходження та розрахунку абсолютних та відносних показників прибутковості, параметрів їх формування та їхньої динаміки:

– горизонтальний (трендовий) аналіз, який являє собою порівняння показників прибутковості в динаміці;

– вертикальний (структурний) аналіз, представляє собою структурний аналіз показників доходів, витрат, та параметрів прибутковості підприємства;

– аналіз коефіцієнтів рентабельності [2, с. 519].

Найважливішими елементами від загального розміру операційного прибутку підприємства виступають валовий прибуток та прибуток від реалізації продукції [47]. Тому важливим стає перелік елементів які на них впливають та сила їх впливу. В визначенні цього допоможе процедура факторного аналізу валового прибутку підприємства.

Згідно досліджень Калініченка О.В. та Плотника О.Д. факторний аналіз прибутку на підприємствах повинен враховувати такі головні чинники як обсяг реалізації, собівартість та ціна на продукцію [28, с. 427-428].

Спочатку необхідно провести розрахунок приросту суми прибутку в абсолютному та відносному вираженні:

1) в абсолютному виразі, формула розрахунку є такою:

$$\Delta Пр = П_{р_1} - П_{р_0} \quad (1.7)$$

де ΔПр – абсолютна зміна прибутку від реалізації продукції (грн);

$Пр_1$, $Пр_0$ – прибуток від реалізації продукції відповідно у звітному та базисному періодах (грн).

2) у відносному виразі, розрахунок проводиться за формулою:

$$\Delta П_{р\%} = \frac{П_{р_1}}{П_{р_0}} \cdot 100\% \quad (1.8)$$

де $\Delta Пр_{\%}$ – зміна суми прибутку у відносному виразі (%).

Після проведення розрахунку приросту прибутку, необхідно розкласти загальний приріст прибутку за чинниками, при цьому встановити вплив на її зміну таких чинників як обсягу реалізованої продукції, ціни та собівартості реалізованої продукції.

Для того щоб розрахувати прямий вплив на прибуток зміни обсягу реалізованої продукції необхідно провести розрахунок за допомогою такої формули:

(1.9)

де $\Delta Пр_{ОР}$ – абсолютна зміна суми прибутку внаслідок зміни обсягу реалізованої продукції (грн);

$Вр_{ум}$ – умовна виручка від реалізації продукції (грн);

$Вр_0$ – виручка від реалізації продукції у базисному періоді (грн);

$С_{ум}$ – умовні витрати на реалізовану продукцію (грн);

$С_0$ – собівартість реалізованої продукції у базисному періоді (грн).

Згідно рекомендованої методики наступним розраховується зміна прибутку внаслідок зміни цін реалізації за формулою:

(1.10)

де $\Delta Пр_Ц$ – абсолютна зміна прибутку внаслідок зміни цін реалізації, грн;

$Вр_1$ – виручка від реалізації продукції у звітному періоді, грн;

$Вр_{ум}$ – умовна виручка від реалізації продукції (грн).

Далі проводиться розрахунок зміна прибутку внаслідок зміни собівартості реалізованої продукції з такою формулою:

(1.11)

де $Пр_С$ – абсолютна зміна прибутку внаслідок зміни собівартості реалізованої продукції (грн);

$ОР_1 \cdot С_{ум}$ – умовні витрати на реалізовану продукцію (грн);

$ОР_1 \cdot С_1$ – собівартість реалізованої продукції у звітному періоді (грн).

Також важливим є показник рентабельності, тому проведення факторного аналізу рентабельності продукції також вважається доцільним для будь-якого підприємства, як показує досвід, на показник рентабельності продукції, яку виробляє підприємство, впливають такі чинники як ціна та повна собівартість продукції [25, с. 164-169].

За даною методикою, важливо розрахувати такий умовний показник як умовний рівень рентабельності, який розраховується за формулою:

(1.12)

$Р_{ум}$ – умовний рівень рентабельності (%);

$Ц_{ф}$ – фактична ціна (грн);

$ПС_{П}$ – планова повна собівартість (грн).

Після його розрахунку з'являється можливість розрахувати вплив ціни та повної собівартості продукції на показник рентабельності. Вплив ціни на рівень рентабельності розраховується за формулою:

(1.13)

$\Delta Р_{Ц}$ – вплив ціни на зміну рівня рентабельності (%);

$Р_{П}$ – плановий рівень рентабельності (%).

Далі залишається розрахувати вплив повної собівартості продукції на рівень рентабельності за такою формулою:

(1.14)

$\Delta Р_{ПС}$ – вплив повної собівартості на рівень рентабельності (%);

$Р_{Ф}$ – фактичний рівень рентабельності (%).

Також на рівень рентабельності може мати великий вплив рівень товарності продукції. Тому для підприємства стає доцільним проведення факторного аналізу впливу зміни товарної продукції на зміну рівня рентабельність, який розраховується за формулою:

(1.15)

$\Delta Р_{тов}$ – вплив рівня товарності продукції підприємства на рівень рентабельності (%);

$\Delta Р$ – зміна рівня рентабельності (%);

$\Delta Ст_{прод.}$ – зміна структури продукції (%).

Отже, використовуючи факторний аналіз прибутку та рівня рентабельності підприємство зможе об'єктивно визначити чинники та силу їх впливу на дані показники, завдяки чому зможе зробити правильні висновки щодо ведення своєї діяльності та в подальшому забезпечити більш стабільний та більш зростаючий прибуток та збільшити головний показник ефективності який його характеризує, а саме рівень рентабельності.

Висновки до розділу 1

В даному розділі було висвітлено, а також проаналізовано сучасні погляди на визначення поняття прибутку та прибутковості. Було встановлена роль прибутку, доведена важливість та вплив прибутковості на підприємства та на суспільство в цілому. Визначені функції прибутку та чинники які на нього впливають.

Описано механізм управління прибутком на підприємствах. Було розглянуто основні завдання, елементи механізму управління прибутком, висвітлені основні складові даного механізму, а саме процеси формування та розподілу прибутку. Адже, важливо не тільки отримати в поточному періоді гарний фінансовий результат, а також забезпечити стійкий стан прибутковості на підприємстві в подальшому. Також були наведені конкретні джерела формування прибутку та вказані напрями розподілу прибутку на підприємстві. Було наведено різні шляхи підвищення прибутковості на підприємстві.

Показано методичні підходи до визначення рівня прибутковості, а саме методика розрахунку прибутку та показників рентабельності та доведена

важливість оцінки показників в розрізі динаміки. Були висвітлені методики щодо проведення факторного аналізу прибутку та рентабельності на підприємстві. Орієнтуючись на дані методики та показники керівництво матиме змогу оцінити стан діяльності їхнього підприємства, зробити висновки та планувати розвиток своєї діяльності на майбутнє.

РОЗДІЛ 2
ДОСЯГНУТИЙ РІВЕНЬ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка механізму формування та розподілу прибутку підприємства

Підприємство створене і діє у відповідності до Законів України «Про підприємства в Україні», «Про підприємництво», «Про власність», «Про зовнішньоекономічну діяльність», на підставі Земельного кодексу України та інших нормативних документів чинного законодавства України.

Приватне підприємство створене в 2000 р. в Полтавському районі, Полтавської області.

Підприємство має досить вигідне адміністративне розташування і досить сприятливі природно-кліматичні умови для ефективного ведення аграрного виробництва.

Основними напрямками діяльності досліджуваного підприємства відповідно до статуту, є:

– створення необхідних умов для проведення навчально-технологічної та виробничої практики студентів, слухачів підрозділів та ведення сільськогосподарського виробництва з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу;

– виробництво, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції;

– надання учасникам товариства та іншим особам послуг щодо ведення сільського господарства та здійснення інших, пов’язаних з ним видів діяльності;

– створення та експлуатація магазинів, оптова і роздрібна торгівля продукцією власного виробництва та товарами виробничо-господарського призначення, ремонт сільськогосподарської техніки та інше;

– інші види діяльності, що не суперечить чинному законодавству України.

Для ефективного аналізу досягнутого рівня прибутковості підприємства, необхідно враховувати параметри розміру даного суб'єкта господарювання, які представлені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Параметри розміру підприємства, 2017-2021 рр.

Показники	Роки					Відхилення 2021 р. до 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне, (+; –)	відносне, %
Площа сільськогосподарських угідь, га	4152	4110	4076	4048	4019	-133	-3,2
у т.ч. ріллі	3956	3914	3880	3818	3778	-178	-4,5
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	238	236	219	210	210	-28	-11,9
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	47856	48483	44851	46569	51823	3967	8,3
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн	66658	68286	73485	79747	98214	31556	47,3
Сукупний капітал, тис. грн	112061	118769	120786	126799	145373	33312	29,7
Валова продукція (в постійних цінах 2016 р.), тис. грн	80140	86467	100943	80485	93766	13625	17,0
Чистий дохід, тис. грн	105555	104273	119230	126019	145464	39909	37,8
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	15360	2682	4985	9655	30904	15544	101,2

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Проаналізувавши дані табл. 2.1 можна дійти висновку, що площа сільськогосподарських угідь у 2021 р. зменшилася на 133 га (3,2 %) порівняно до 2017 р., а площа ріллі була зменшена на 178 га (4,5 %). Щодо середньорічних показників основних та оборотних засобів мають тенденцію на збільшення 3967 тис. грн (8,3 %) та 31556 тис. грн (47,3 %) відповідно. Сукупний капітал приватного підприємства збільшився на 33312 тис. грн,

тобто на 29,7 % порівняно з 2017 р., також в 2021 р. чистий прибуток збільшився на 15544 тис. грн (101,2 %) відносно 2017 р.

Також важливими даними для аналізу є інформація про структуру товарної продукції, яка представлена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Склад і структура товарної продукції на підприємстві, 2017-2021 рр.

Галузі та види продукції	Товарна продукція, тис. грн						Структура товарної продукції, %
	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє значення за 5 років	
Всього по рослинництву	58445	55310	67610	75682	87821	68974	60
Пшениця	10413	6105	11119	13882	13637	11031	16
Кукурудза на зерно	14198	23479	25644	25261	25306	22778	33
Ячмінь	3497	3519	772	3818	7487	3819	5,5
Жито	0	0	5	211	0	43	0,1
Овес	36	1	0	79	2	23	0,03
Горох	6223	4066	2369	2614	1720	3398	4,9
Соя	940,71	216,7	0	0	0	231,5	0,3
Ріпак і кольза	4165	2833	5486	4982	12011	5895	8,5
Соняшник	18936	15085	22183	24821	27636	21732	31,5
Культури овочеві	33	1	30	11	20	19	0,03
Всього по тваринництву	42017	44374	46725	45415	51212	45949	40
М'ясо великої рогатої худоби	7430	7095	8615	6891	9216	7849	17,1
М'ясо свиней	8328	9654	7566	7524	6480	7910	17,2
Коні	35	43	39	27	0	28	0,06
Молоко	26193	27526	30454	30909	35456	30108	65,5
Мед	29	54	49	62	59	51,1	0,11
Разом по господарству	100462	99684	114335	121098	139033	114923	100

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Аналіз даних табл. 2.2, свідчить про те що підприємство має виробничий напрям, який визначається як молочний з розвиненим виробництвом кукурудзи на зерно та соняшнику. Основні види продукції, згідно виробничого напряму, показують позитивну динаміку зростання кількості товарної продукції, а саме: молоко на 9262,31 тис. грн (35,36 %),

кукурудза на зерно на 11108,3 тис. грн (78,24 %) та соняшник на 8699,68 тис. грн (45,94 %) в 2021 році відносно 2017 року. Для всієї іншої продукції фіксуються такі зміни обсягу товарної продукції, як збільшення: пшениці на 3223,44 тис. грн (30,95 %), ячменю більш ніж вдвічі на 3989,31 тис. грн, ріпаку та кользи майже втричі на 7846,07 тис. грн, меду вдвічі на 29,72 тис. грн. Також на даному підприємстві фіксується зниження обсягу товарної продукції: вівса майже вдвічі на 33,87 тис. грн, гороху на 4502,84 тис. грн (72,36 %), м'яса свиней на 9262,31 тис. грн (35,36 %).

Показник продуктивності допоможе доповнить інформацію про ефективність виробництва продукції. Для рослинництва були проведені розрахунки урожайності в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка урожайності сільськогосподарських культур на підприємстві, 2017-2021 рр.

Назва сільського-сподарських культур	Роки					2021 р. до 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне відхилення, (+; –)	відносне відхилення, %
Пшениця озима	45,04	23,55	59,78	51,79	53,03	7,98	17,7
Ячмінь ярий	28,68	32,38	35,83	38,60	44,09	15,41	53,7
Кукурудза на зерно	50,09	95,96	85,23	50,89	79,85	29,76	59,4
Овес	29,56	23,91	28,09	45,33	36,66	7,10	24,0
Горох	26,93	26,11	32,76	30,38	31,57	4,64	17,2
Ріпак озимий	31,30	14,61	30,22	-	-	-	-
Соняшник	29,64	36,31	38,55	29,22	31,67	2,03	6,9

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Згідно інформації наведеної в табл. 2.3, ситуація з динамікою урожайності на підприємстві є позитивною про це свідчить зростання урожайності всіх культур, які вирощувалися з 2017 року по 2021 рік. Фіксується зростання урожайності пшениці озимої на 7,98 ц/га (17,7 %), ячменю ярого на 15,41 ц/га (53,7 %), кукурудзи на зерно на 29,76 ц/га (59,4 %), вівса на 7,1 ц/га (24 %), гороху на 4,64 ц/га (17,2 %), соняшнику на 2,03 ц/га (6,9 %). Оскільки, в такої продукції як в: пшениці озимої, кукурудзи

на зерно, ячменю та соняшнику відбувається зростання як обсягу товарної продукції так і урожайності, можна зробити висновок про ефективне співставлення попиту та пропозиції переліченої продукції.

Також, як вже відомо, дане підприємство займається не тільки рослинництвом, а й тваринництвом, в табл. 2.4 зазначені показники продуктивності тваринництва даного підприємства.

Таблиця 2.4

Динаміка продуктивності поголів'я тварин підприємства, 2017-2021 рр.

Показники	Роки					2021 р. у % до 2017 р.
	2017	2018	2019	2020	2021	
Середньорічний надій на корову, кг	7925,63	7747,3	7665,24	7281,75	7286,8	-8,1
Середньодобові прирости, г: великої рогатої худоби	518,91	503,22	444,12	392,94	433,46	-16,5
свиней	457,88	496,17	461,02	445,67	478,88	4,6
Вироблено на 100 га сільськогосподарських угідь, ц: молока	983,07	970,78	968,50	926,33	933,65	-5,0
приросту великої рогатої худоби	56,47	57,65	50,95	45,98	48,89	-13,4
Вироблено на 100 га ріллі приросту свиней, ц	77,73	71,76	67,00	61,78	57,75	-25,7
Виробництво меду на 1 бджолосім'ю, кг	14,2	16,38	17,52	13,71	15,1	6,3

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Аналіз даних табл. 2.4 показує, негативну динаміку в бік зниження продуктивності тваринництва, а саме середньорічного надою на корову на 638,83 кг (8,1 %), середньодобового приросту великої рогатої худоби на 85,46 г (16,5 %). Відповідно негативна динаміка фіксується в зниженні виробництва на 100 га сільськогосподарських угідь молока на 49,42 ц (5 %) та приросту великої рогатої худоби на 7,59 ц (13,4 %), зниження на 100 га ріллі приросту свиней на 19,99 ц (25,7 %) в 2021 році відносно 2017 року. Позитивна динаміка є лише в двох показниках продуктивності тваринництва, а саме зростання середньодобового приросту свиней на 21 г (4,6 %) та

зростання кількості виробленого меду на 1 бджолосім'ю на 0,9 кг (6,3 %). Відповідно до цього, в такої продукції як молоко та м'ясо великої рогатої худоби пропозиція по реалізації може зменшитися відносно попиту на дану продукцію що означає зменшення можливого обсягу прибутку. Також фіксується зростання продуктивності в виробництві меду що є гарно динамікою для зростаючого попиту на даний вид продукції.

На величину прибутку має великий вплив ефективність використання основних засобів та забезпеченість оборотними засобами діяльності. В табл. 2.5 та табл. 2.6, відповідно представлені основні показники ефективності використання основних та оборотних засобів на даному підприємстві.

Таблиця 2.5

Забезпеченість та ефективність використання основних виробничих засобів на підприємстві, 2017-2021 рр.

Показники	Роки					Відхилення 2021 р. від 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне, (+; –)	відносне, %
Фондозабезпеченість, тис. грн	11,53	11,8	11	11,5	12,89	1,37	11,9
Фондоозброєність праці, тис. грн	201	205,4	204,8	222,1	247,1	46,09	22,9
Забезпеченість основних засобів оборотними, грн	717,9	710	610,3	583,9	527,6	-190,27	-26,5
Фондомісткість, грн	0,6	0,56	0,44	0,58	0,55	-0,04	-7,4
Фондовіддача, грн	1,67	1,78	2,25	1,73	1,81	0,13	8
Одержано на 100 грн основних засобів, грн: товарної продукції	209,9	205,6	254,9	260	268,2	58,36	27,8
прибутку	32,1	5,53	11,11	20,73	59,63	27,54	85,8
Умовний строк окупності основних засобів, роки	3,12	18,08	9	4,82	1,68	-1,44	-46,2

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Виходячи з даних табл. 2.5 можна зазначити, що фіксуються такі позитивні зміни в ефективності використання основних засобів на

підприємстві як збільшення фондозабезпеченості на 1,37 тис. грн (11,9 %) та фондоозброєності на 46,09 тис. грн (22,9 %) в 2021 році відносно 2017 року, кількість одержаного прибутку який припадає на 100 грн основних засобів збільшується майже вдвічі на 27,54 грн, як наслідок термін окупності основних засобів зменшується до 1 року 8 місяців в 2021 році в порівнянні з терміном в 3 роки та 1 місяць в 2017 році, також фіксується позитивне зниження фондомісткості на 0,04 грн (7,4 %) і відповідно збільшення фондовіддачі на 0,13 грн (8 %).

Таблиця 2.6

Забезпеченість та ефективність використання оборотного капіталу підприємства, 2017-2021 рр.

Показники	Роки					Відхилення 2021 р. від 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне, (+; –)	відносне, %
Середньорічна вартість оборотного капіталу, тис. грн	66659	68286	73485	79747	98214	31555,5	47,3
Фондозабезпеченість виробництва, тис. грн/га	16,05	16,61	18,03	19,70	24,44	8,4	52,2
Забезпеченість оборотного капіталу основним, грн	1392,9	1409	1638	1712	1895,2	502,3	36,1
Тривалість одного обороту, днів	227,34	235,8	221,9	227,8	243,06	15,7	6,9
Фондовіддача оборотного капіталу, грн	1,20	1,27	1,37	1,01	0,95	-0,2	-20,6
Фондомісткість оборотного капіталу, грн	0,83	0,79	0,73	0,99	1,05	0,2	25,9
Матеріаловіддача, грн	1922,3	1557	1554,6	1040,4	925,19	-997,1	-51,9
Матеріаломісткість, грн	520,2	642	643,26	961,21	1080,9	560,7	107,8

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Провівши аналіз даних табл. 2.6 можна зазначити про таку позитивну динаміку в показниках забезпеченості оборотними засобами як збільшення в

2021 році в порівнянні з даними 2017 року середньорічної вартості оборотного капіталу на 31555,5 тис. грн (47,3 %) та зростання фондозабезпеченості на 8,4 грн/га (52,2 %).З негативних змін на підприємстві по даним показникам можна виділити, збільшення тривалості одного обороту оборотного капіталу на 15,7 днів (6,9 %), зростання фондомісткості продукції на 0,2 грн (25,9 %) та зростання вдвічі матеріаломісткості продукції на 560,7 грн, а також, відповідно зниження обернених до них показників, таких як фондовіддача, яка зменшилася на 0,2 грн (20,6 %) та матеріаловіддачі на 997,1 грн (51,9 %) в 2021 році відносно 2017 року.

Одним з найважливіших чинників, який впливає на прибуток від здійснення операційної діяльності будь-якого підприємства, в тому числі на даному підприємстві є витрати на виробництво та реалізацію продукції. Дані по повній собівартості продукції рослинництва підприємства наведені в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка повної собівартості 1 ц продукції рослинництва підприємства, 2017-2021 рр.

Види продукції	Роки					Відхилення 2021 р. від 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне, (+; –)	відносне, %
Пшениця	265,07	448,5	428,4	395,9	411,62	146,55	55,3
Кукурудза на зерно	230,82	305,4	234,3	297	410,95	180,13	78,0
Ячмінь	327,13	390,3	190,7	354,4	354,62	27,49	8,4
Овес	368	400	0	330,3	300	-68,00	-18,5
Горох	346,81	582,3	442	470,4	466,28	119,47	34,4
Ріпак і кольза	526,43	1298,8	630	646	1008,95	482,52	91,7
Соняшник	447,32	561	602,2	722,1	983,08	535,76	119,8
Овочі	542,37	1325	1177	1414	1641,7	1099,29	202,7

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Як свідчать дані табл. 2.7, майже вся собівартість продукції рослинництва даного підприємства зазнала зростання в 2021 році відносно собівартості 2017 року. Це стосується пшениці, яка зросла на 146,55 грн/ц

(55,3 %), кукурудзи на зерно, повна собівартість якої зросла на 180,13 грн/ц (78 %), ячменю, повна собівартість якого зросла на 27,49 грн/ц (8,4 %), гороху, в якого фіксується зростання по даному параметру на 119,47 грн (34,4 %), ріпаку і кользи, в яких повна собівартість зросла майже вдвічі на 482,52 грн/ц, соняшнику, в якого фіксується зростання більш ніж вдвічі на 535,76 грн/ц та овочів, повна собівартість яких збільшилася втричі на 1099,29 грн/ц за відповідний період. Зниження повної собівартості фіксується лише у вівса на 68 грн/ц (18,5 %) за зазначений період виробництва переліченої сільськогосподарської продукції. Згідно додатку А, найбільший вплив на собівартість здійснили прямі матеріальні витрати які складають 58,6 % від виробничих витрат та зростають на 34038,7 тис. грн (14,2 %) в 2021 році відносно 2017 року.

Ситуація з повною собівартістю продукції тваринництва представлена в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка повної собівартості 1 ц продукції тваринництва підприємства, 2017-2021 рр.

Види продукції	Роки					Відхилення 2021 р. від 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне, (+; –)	відносне, %
Молоко	595,80	556,53	575,68	712,6	719,07	123,27	20,7
М'ясо великої рогатої худоби	3531,91	3870,68	3157,08	3736,6	3848,72	316,82	9
М'ясо свиней	3144,50	2969,76	3194,46	3875,82	3252,04	107,55	3,4
Мед, кг	69,47	288,22	304,28	419,77	466,29	396,82	571,2

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Динаміка повної собівартості продукції тваринництва, яка представлена в табл. 2.8, свідчить про зростання собівартості всієї продукції тваринництва підприємства в 2021 році відносно 2017 року, а саме: молока на 123,27 грн/ц (20,7 %), м’яса великої рогатої худоби на 316,82 грн/ц (9 %),

м'яса свиней на 107,55 грн/ц (3,4 %), але найбільше в динаміці повної собівартість продукції тваринництва на даному підприємстві виділилася повна собівартість меду, яка зросла майже в сім раз на 396,82 грн/кг за даний період.

Ціна є також, одним з найважливіших чинників впливу на прибутковість підприємства. Динаміка ціни на 1 ц сільськогосподарської продукції представлена в табл. 2.9.

Таблиці 2.9

Динаміка ціни на 1 ц продукції підприємства, 2017-2021 рр.

Продукція	Роки					Відхилення 2021 р. від 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне, (+; –)	відносне, %
Пшениця	386,71	430,93	395,2	472,59	675,01	288,30	74,55
Кукурудза на зерно	363,14	365,09	308,3	482,18	626,68	263,54	72,57
Ячмінь	363,48	472,33	405	385,81	632,57	269,09	74,03
Овес	292,60	385,67	-	375,2	541,6	249	85,1
Горох	593,41	504,77	446,6	492,6	704,74	111,33	18,76
Ріпак і кольза	1000,73	989,81	903,2	1122,2	1614,4	613,67	61,32
Соняшник	889,12	947,13	835,1	1099	1822,12	933	104,94
Овочі	574,00	387,25	654,5	827,9	562,36	-11,64	-2,03
Молоко	680,34	717,17	767,9	825	951,20	270,86	39,81
М'ясо великої рогатої худоби	2740,84	3015,4	2884,3	3140,9	4053,16	1312,31	47,88
М'ясо свиней	2986,22	3363,8	3248,9	3214,3	3312,97	326,75	10,94
Мед	61,96	58,16	60,6	54,35	82,73	20,77	33,53

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Динаміка цін на продукцію підприємства яка представлена в табл. 2.9, свідчить про стрімке зростання цін в 2021 році відносно 2017 року майже на всю продукцію рослинництва, а саме пшениці на 288,3 грн/ц (74,55 %), кукурудзи на зерно на 263,54 грн/ц (72,57 %), ячменю на 269,09 грн/ц (74,03 %), вівса на 249 грн/ц (85,1 %), ріпаку та кользи на 613,67 грн/ц (61,32 %), зростання ціни соняшнику вдвічі на 933 грн/ц. Також по рослинництву фіксується менш стрімке, з вже переліченою продукцією, зростання ціни гороху на 111,3 грн/ц (18,76 %) та спадання ціни на овочі на

11,64 грн/ц (2,03 %). Таке стрімке зростання цін на пшеницю, кукурудзи на зерно, соняшнику, ріпаку та кользи пов'язане з стрімким зростанням повної собівартості даної продукції рослинництва. В тваринництві фіксується менш стрімке зростання ціни на продукцію в порівнянні з ситуацією в рослинництві, а саме молока на 270,86 грн/ц (39,81 %), м'яса великої рогатої худоби на 1312,31 грн/ц (47,88 %), м'яса свиней на 326,75 грн/ц (10,94 %) та меду на 20,77 грн /кг (33,53 %). Менш стрімке зростання ціни в тваринництві на підприємстві окрім меду, обумовлено менш стрімким відсотковим зростання повної собівартості в порівнянні з рослинництвом.

Основний показник, який може показати чи є ефективним на даний момент здійснювати будь-яку діяльність є фінансовий результат, саме його динаміка, яка представлена в табл. 2.10, може показати чи є прибутковим виробництво продукції.

Таблиця 2.10

Динаміка фінансового результату на 1 ц продукції, 2017-2021 рр.

Продукція	Роки					Відхилення 2021 р. від 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне, (+; –)	відносне, %
Пшениця	121,65	- 17,61	- 33,1	76,7	263,39	141,75	116,53
Кукурудза на зерно	132,31	59,7	74,1	185,1	215,73	83,42	63,05
Ячмінь	36,35	82,1	214,4	31,4	277,95	241,6	664,73
Овес	- 75,4	-14,3	-	44,9	241,6	317	420,42
Горох	246,6	-77,6	4,7	22,16	238,45	- 8,15	-3,3
Ріпак і кольза	474,3	-309	273,3	476,2	605,45	131,14	27,65
Соняшник	441,8	386,2	232,9	376,9	839,04	397,25	89,92
Овочі	31,63	-937,8	-521,5	-586,4	-1079,31	- 1110,93	-3512,6
Молоко	84,54	160,6	192,2	112,36	232,13	147,6	174,59
М'ясо великої рогатої худоби	-791,1	-855,2	-272,7	-595,6	204,43	995,5	125,84
М'ясо свиней	-158,3	394,1	54,53	-661,5	60,93	219,2	138,49
Мед	-7,52	-230,1	-243,7	-365,4	-383,6	- 376,05	5002,05

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Виходячи з даних табл. 2.10 можна зазначити, що у 2021 році порівняно з 2017 роком прибуток на 1 ц продукції підприємства зріс по такій

продукції рослинництва як: пшениця, прибуток якої зріс на 141,75 грн/ц (116,53 %), кукурудза на зерно, прибуток якої зріс на 83,42 грн/ц (63,05 %), ячмінь, прибуток якого збільшився за зазначений період більше ніж в сім разів на 241,6 грн/ц, овес, фінансовий результат, якого став позитивним та зріс з 75,4 грн/ц збитку до 241,6 грн/ прибутку, ріпак та кольза, прибуток яких зріс на 131,14 грн/ц (27,65 %), соняшник, фінансовий результат якого позитивний та зріс на 397,25 грн/ц (89,92 %). В продукції рослинництва фіксується продукція, фінансовий результат якої знизився даними культурами є горох, фінансовий результат якого знизився на 8,15 грн/ц (3,3 %) через більш стрімке зростання собівартості відносно зростання ціни, та овочі, фінансовий результат яких збитковий та збитки в яких зростають на 1110,93 грн/ц (3512,6 %). В таких культур як: пшениця, кукурудза на зерно, ячмінь, соняшнику, ріпаку та кользи зростання фінансового результату, за даний період, обумовлене більш стрімким зростанням ціни в порівнянні з зростанням собівартості. Зростання фінансового результату вівсу обумовлений зниженням собівартості на виробництво та реалізацію даної продукції, а також зростанням ціни на неї. Щодо динаміки фінансового результату в тваринництві, відбуваються такі позитивні зміни як зростання прибутку на 1 ц продукції від молока, прибуток якого зростає на 147,6 грн/ц (174,59 %), м'яса великої рогатої худоби, фінансовий результат від якого був збитковим до 2020 року, але в 2021 році став прибутковим та становить 204,43 грн/ц, м'яса свиней, фінансовий результат яких був збитковим в 2017 році та становив 158,27 грн/ц, а в 2021 році показав гарний прибутковий результат в розмірі 204,43 грн/ц, такі зміни в даній продукції тваринництва відбулися через більш стрімке зростання ціни в порівнянні з зростанням повної собівартості. Також фіксується величезне зростання збитковості меду на 376,05 грн/ц, що обумовлене ціною нижчою за собівартість та більш стрімким зростання собівартості в порівнянні з зростанням ціни.

Оцінюючи такий показник як прибуток необхідно також враховувати скільки його припадає на 1 га посівної площі для рослинництва та на 1

голову (бджолосім'ю)для тваринництва. Аналіз даних додатку Б, свідчить про зростання прибутку на 1 га в таких культурах як кукурудза на зерно на 10766,27 грн/га (37,7 %), ячмінь, в якого прибуток на 1 га зріс втричі на 11415,22 грн/га, соняшник на 15705,65 грн/га (56,4 %). Також фіксується зменшення прибутку на 1 га в таких культурах як пшениця на 6293,22 грн/га (51,6 %) та горох на 4950,51 грн/га (53,8 %). В тваринництві фіксуються такі зміни прибутку на 1 голову (бджолосім'ю) м'яса великої рогатої худоби на 1173,14 грн/гол. (37,3 %), молока на 17745,71 грн/гол. (35,7 %) та зменшення прибутку в свиней на 230,79 грн/гол. (8,2 %), збільшення збитковості меду на 3028,82 грн на бджолосім'ю в 2021 році відносно 2017 року.

Для оцінки ефективності виробництва будь-якої продукції необхідно використовувати показники рентабельності продукції, які наведені в табл. 2.11 для рослинництва та 2.12 для тваринництва підприємства.

Таблиця 2.11

Динаміка рівня рентабельності продукції рослинництва, 2017-2021 рр., %

Види продукції	Роки					2021 р. до 2017 р., (+, –)
	2017	2018	2019	2020	2021	
Пшениця	45,9	-3,9	-7,7	19,4	64,0	18,1
Кукурудза на зерно	57,3	19,5	31,6	62,3	52,5	-4,8
Ячмінь	11,1	21,0	112,4	8,8	78,4	67,3
Жито	-	-	0,1	53,1	-	-
Овес	-20,5	-3,6	-	13,6	80,5	101,0
Горох	71,1	-13,3	1,1	4,7	51,1	-20,0
Соя	8,4	18,2	-	-	-	-
Ріпак і кольза	90,1	-23,8	43,4	73,7	60,0	-30,1
Соняшник	98,8	68,8	38,7	52,2	85,3	-13,4
Овочі	5,8	-70,8	-44,3	-41,5	-65,7	-71,6

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Аналіз даних рентабельності продукції рослинництва, які наведені в табл. 2.11, свідчить про позитивну зміну рентабельності деяких видів продукції рослинництва, які мають зростаючий характер, це доводить зростання рентабельності виробництва пшениці на 18,1 %, ячменю на 67,3 %, вівса на 101 %. Також фіксується незначне зниження рентабельності

кукурудзи на зерно на 4,8 %, соняшнику на 13,4 % і зниження рентабельності в ріпаку та кользи на 30,1 %, гороху на 20 %. Фіксується також негативна рентабельність, через збитковість, овочів.

Таблиця 2.12

Динаміка рівня рентабельності продукції тваринництва, 2017-2021 рр., %

Види продукції	Роки					2021 р. до 2017 р., (+, –)
	2017	2018	2019	2020	2021	
Молоко	14,2	28,9	33,4	15,8	32,3	18,1
М'ясо великої рогатої худоби	-22,4	-22,1	-8,6	-15,9	5,3	27,7
М'ясо свиней	-5	13,3	1,7	-17,1	1,9	6,9
Мед	-10,8	-79,8	-80,1	-87,1	-82,3	-71,4

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Динаміка рівня рентабельності продукції тваринництва, яка висвітлюється в табл. 2.12, свідчить про зростання рентабельності молока на 18,1 %, м'яса великої рогатої худоби на 27,7 %, м'яса свиней на 6,9 %. Також фіксуються негативні показники рентабельності в меді через його збитковість.

Також був проведений аналіз загальних показників рентабельності по підприємству, дані по якому наведені в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Динаміка показників рентабельності підприємства, 2017-2021 рр., %

Рентабельність	Роки					Відхилення 2021 р. від 2017 р., (+, –)
	2017	2018	2019	2020	2021	
Сукупного капіталу	13,71	2,26	4,13	7,61	21,26	7,55
Оборотних засобів	23,04	3,93	6,78	12,11	31,47	8,42
Основних засобів	32,1	5,53	11,11	20,73	59,63	27,54
Власного капіталу	13,71	2,26	4,18	7,62	21,26	7,55
Операційної діяльності	30,5	16,3	21,5	24,7	46,4	15,8

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Дані табл. 2.13, свідчать про зростання всіх показників рентабельності на підприємстві, це вплинуло на зростання ефективність використання

сукупного капіталу зрослу, так як рентабельність сукупного капіталу зросла на 7,55 %, на зростання ефективності використання оборотних та основних засобів рентабельність яких зросла на 8,42 % та 27,54 % відповідно, та на зростання ефективності використання власного капіталу, рентабельність якого зросла на 7,55 %. Такі позитивні зміни по рентабельності продукції та загальним показникам рентабельності призвели до збільшення рентабельності всієї операційної діяльності на 15,8 %.

2.2. Факторний аналіз прибутковості підприємства

Для ефективного дослідження та аналізу прибутковості на підприємстві та знаходження чинників, які на неї впливають проводять факторний аналіз прибутку. Який було проведено по даному підприємству в додатку Г на основі даних додатку В та виведені загальні результати.

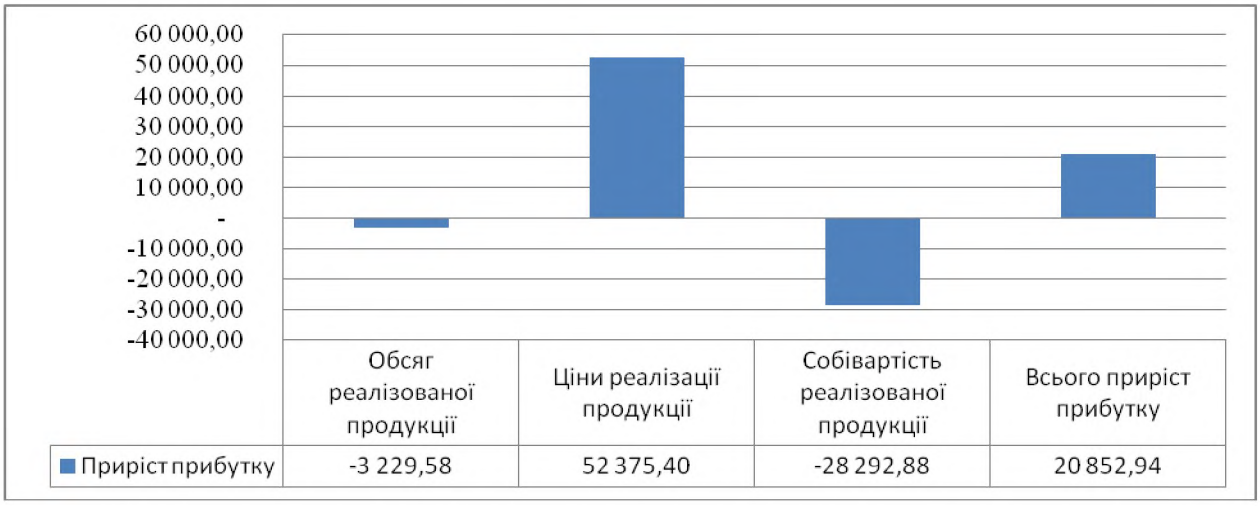

	Обсяг реалізованої продукції	Ціни реалізації продукції	Собівартість реалізованої продукції	Всього приріст прибутку
Приріст прибутку	-3 229,58	52 375,40	-28 292,88	20 852,94

Рис. 2.1. Приріст прибутку підприємства від реалізації продукції за чинниками в 2021 р. відносно 2017 р.

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Аналіз даних рис. 2.1, свідчить про приріст прибутку від операційної діяльності підприємства на 20852,94 тис. грн в 2021 році відносно 2017 року, що відбулося через зростання цін, які вплинули на зростання прибутку на

52375,4 тис. грн (251,17 %), але можливий приріст прибутку знизили такі чинники як обсяг реалізації на 3229,58 тис. грн та собівартість реалізованої продукції знизила можливий приріст прибутку на 28292,88 тис. грн, через її збільшення.

Для ефективного проведення факторного аналізу прибутковості підприємства необхідно дізнатися які саме культури в найбільших обсягах реалізуються, для цього був проведений АВС-аналіз, інформація по якому наведена в додатку Д, згідно якого найбільше реалізується в даному підприємстві така продукція як: молоко, кукурудза на зерно, соняшник, пшениця, свині, велика рогата худоба та насіння ріпаку та кользи.

Було проведено факторний аналіз прибутку від виробництва молока на рис. 2.2 представлена інформація по даному аналізу.

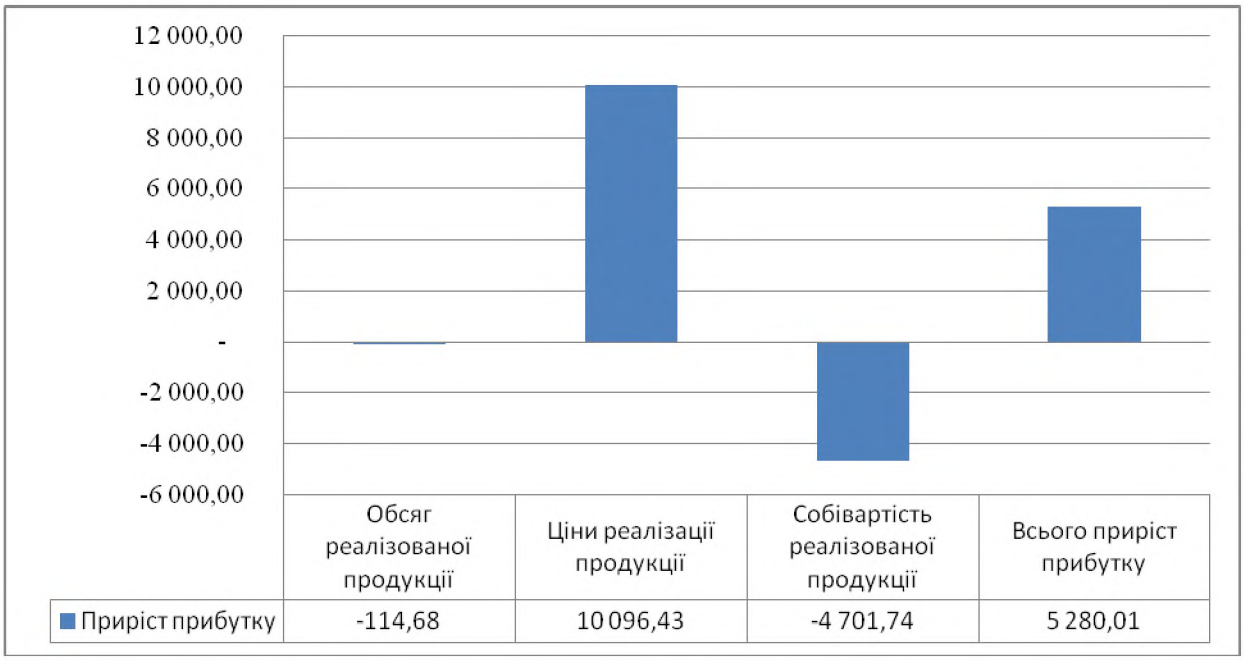

Рис. 2.2. Приріст прибутку підприємства від реалізації молока за чинниками в 2021 відносно 2017 р.

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Виходячи з даних рис. 2.2 можна зазначити, що в 2021 році відносно 2017 року прибуток від молока, яке є найбільшим в структурі реалізованої

продукції на підприємстві зріс на 5280,01 тис. грн, на це вплинуло збільшення ціни 1 ц продукції на 270,86 грн (39,81 %), дана зміна мала вплив на загальне збільшення приросту прибутку на 10096,43 тис. грн що становить 19,28 % від загального впливу ціни на приріст загального прибутку та 191,22 % впливу на приріст прибутку від реалізації молока. Збільшення собівартості 1 ц молока на 123,27 грн (20,7 %) мало негативний вплив на приріст прибутку, а саме знизило прибуток на 4701,74 тис. грн що становить 16,62 % від загального впливу собівартості на приріст загальний приріст прибутку та 89,05 % впливу на приріст прибутку від реалізації молока. Зменшення обсягу реалізованого молока на 437 ц (16,12 %) мало негативний вплив на прибуток та зменшило приріст загального прибутку на 114,68 тис. грн що становить 3,55 % впливу на загальний прибуток та 2,17 % на приріст прибутку від молока.

Наступним було проведено факторний аналіз прибутку кукурудзи на зерно представлений на рис. 2.3.

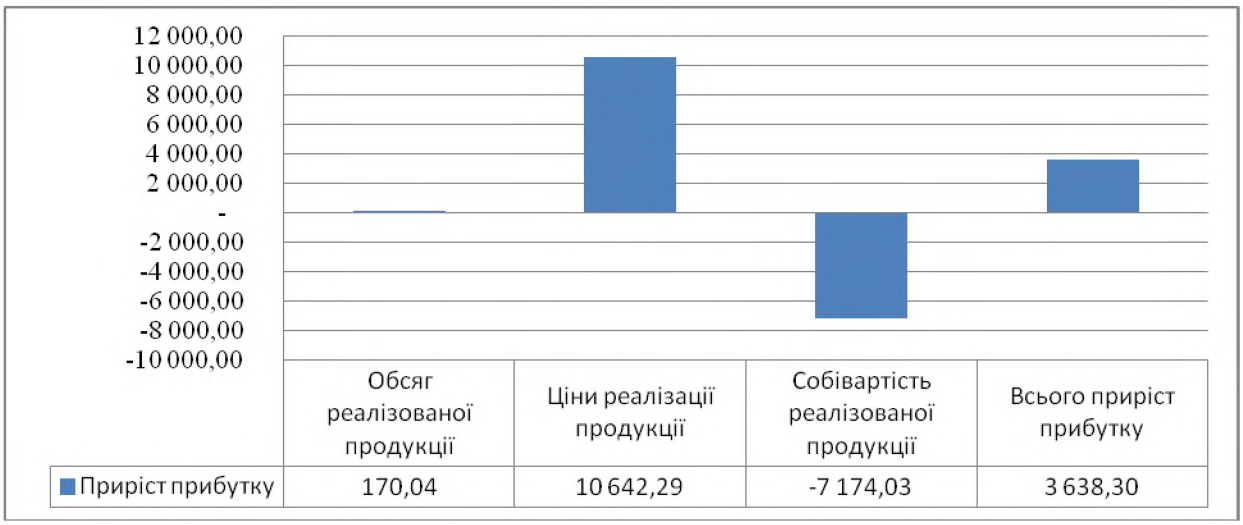

Рис. 2.3. Приріст прибутку підприємства від реалізації кукурудзи на зерно за чинниками в 2021 р. відносно 2017 р.

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Згідно даних рис. 2.3 можна свідчити, що в 2021 році відносно 2017 року прибуток від кукурудзи на зерно,яка є одним з найбільших в структурі

реалізованої продукції на підприємстві, зріс на 3638,3 тис. грн, на це вплинуло збільшення ціни 1 ц продукції на 263,54 грн (72,57 %), дана зміна мала вплив на загальне збільшення приросту прибутку на 10642,29 тис. грн що становить 20,32 % від загального впливу ціни на приріст загального прибутку та 292,51 % впливу на приріст прибутку від реалізації кукурудзи на зерно. Збільшення собівартості 1 ц кукурудзи на зерно на 180,13 грн (78 %) мало негативний вплив на приріст прибутку, а саме знизило прибуток на 7174,03 тис. грн що становить 25,36 % від загального впливу собівартості на загальний приріст прибутку та 197,18 % впливу на приріст прибутку від реалізації кукурудзи на зерно. Зростання обсягу реалізованої кукурудзи на зерно на 1283 ц (3,28 %) мало позитивний вплив на прибуток та збільшило приріст загального прибутку на 170,04 тис. грн що становить 5,27 % впливу на загальний прибуток та 4,67 % на приріст прибутку від кукурудзи на зерно.

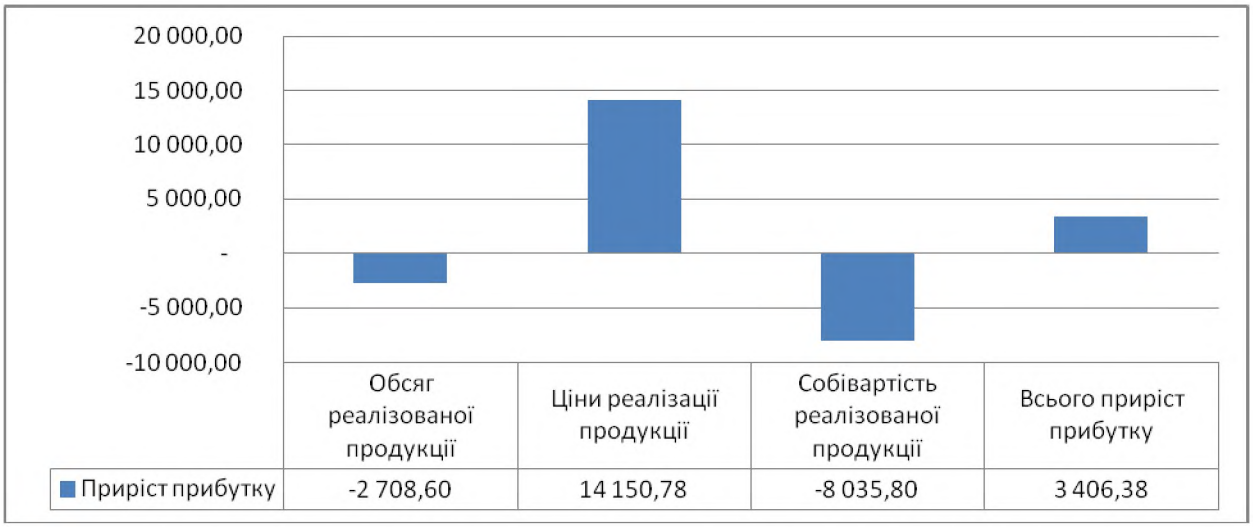

Рис. 2.4. Приріст прибутку підприємства від реалізації соняшнику за чинниками в 2021 р. відносно 2017 р.

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Дані рис. 2.4 вказують на те, що в 2021 році відносно 2017 року прибуток від соняшнику зріс на 3406,38 тис. грн, на це вплинуло збільшення ціни 1 ц продукції на 933 грн (104,94 %), дана зміна мала вплив на загальне збільшення приросту прибутку на 14150,78 тис. грн що становить 27,02 % від

загального впливу ціни на приріст загального прибутку та 415,42 % впливу на приріст прибутку від реалізації соняшнику. Збільшення більше ніж вдвічі собівартості 1 ц соняшнику на 535,76 грн мало негативний вплив на приріст прибутку, а саме знизило прибуток на 8035,8 тис. грн що становить 28,4 % від загального впливу собівартості на загальний приріст прибутку та 235,9 % впливу на приріст прибутку від реалізації соняшнику. Зменшення обсягу реалізованого соняшнику на 6131 ц (28,49 %) мало негативний вплив на прибуток та зменшило приріст загального прибутку на 2708,6 тис. грн що становить 83,87 % впливу обсягу на загальний прибуток та 79,52 % на приріст прибутку від соняшнику.

Пшениця мала також великий вплив на загальний приріст прибутку, дані факторного аналізу наведені рис. 2.5.

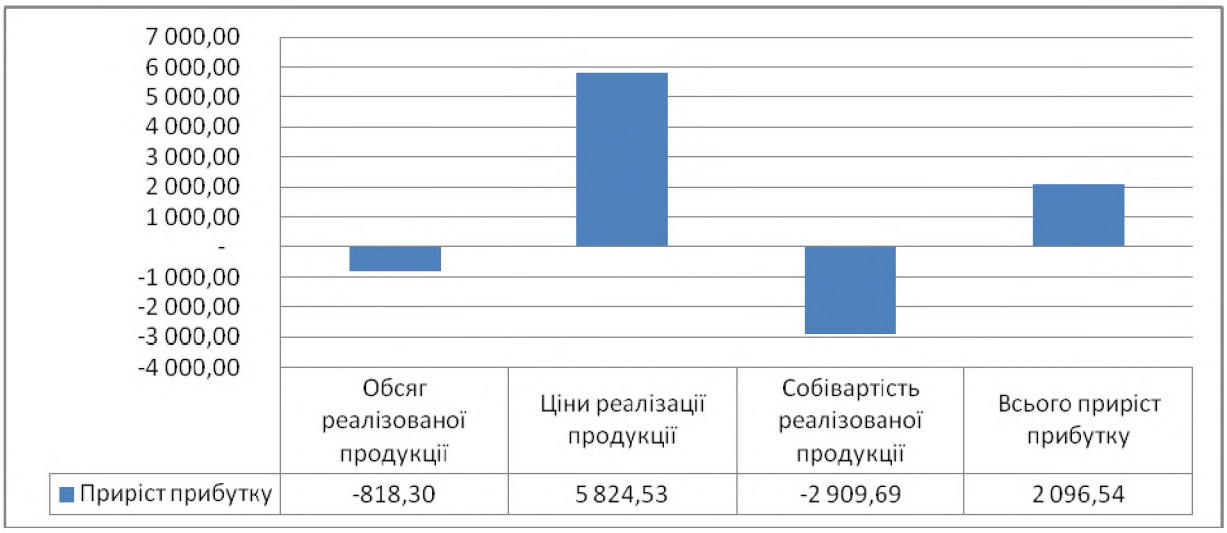

Рис. 2.5. Приріст прибутку підприємства від реалізації пшениці за чинниками в 2021 р. відносно 2017 р.

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Факторний аналіз прибутку, який представлений на рис. 2.5 свідчить, про зростання прибуток від пшениці на 2096,54 тис. грн в 2021 році відносно 2017 року, на це вплинуло збільшення ціни 1 ц продукції на 288,3 грн (74,55 %), дана зміна мала вплив на загальне збільшення приросту прибутку на 5824,53 тис. грн що становить 11,12 % від загального впливу ціни на

приріст загального прибутку та 277,82 % впливу на приріст прибутку від реалізації пшениці. Збільшення собівартості 1 ц пшениці на 146,55 грн (55,3 %) мало негативний вплив на приріст прибутку, а саме знизило прибуток на 2909,69 тис. грн що становить 10,28 % від загального впливу собівартості на загальний приріст прибутку та 138,79 % впливу на приріст прибутку від реалізації пшениці. Зменшення обсягу реалізованої пшениці на 6726 ц (24,98 %) мало негативний вплив на прибуток та зменшило приріст загального прибутку на 818,3 тис. грн що становить 25,34 % впливу на загальний прибуток та 39,03 % на приріст прибутку від пшениці.

М'ясо свиней має великий вплив на прибуток підприємства на рис. 2.6 було проведено факторний аналіз прибутку даної продукції.

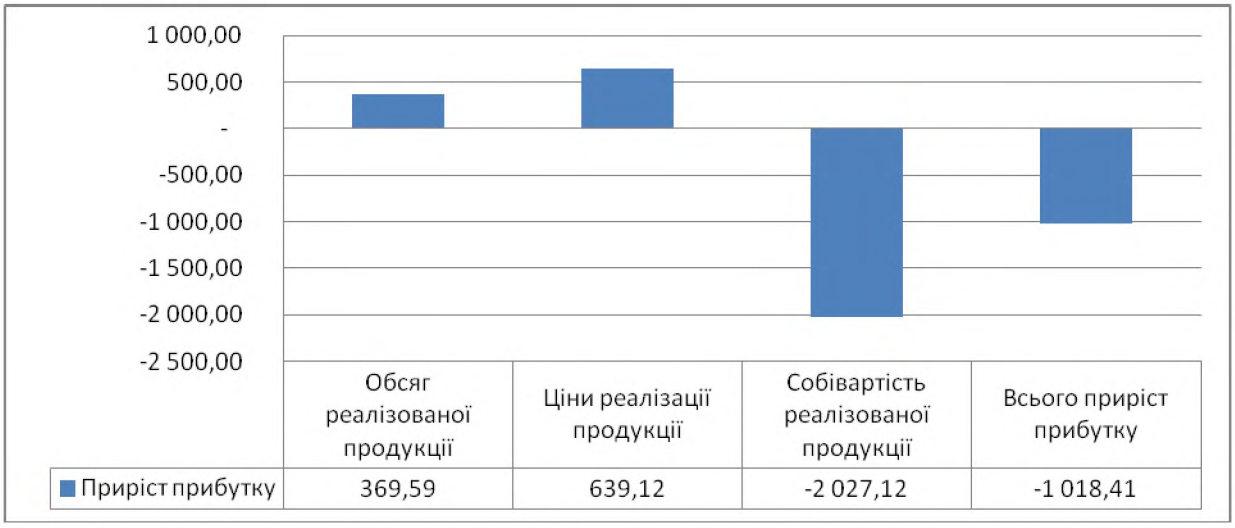

Рис. 2.6. Приріст прибутку підприємства від реалізації м'яса свиней за чинниками в 2021 р. відносно 2017 р.

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Орієнтуючись на дані представлені на рис. 2.6 можна зазначити, що в 2021 році відносно 2017 року, відбувся негативний вплив на приріст прибутку від м'яса свиней, а саме відбулося зменшення на 1018,41 тис. грн, була спроба ліквідувати це збільшенням ціни 1 ц продукції на 326,75 грн (10,94 %), дана зміна мала вплив на загальне збільшення приросту прибутку на 639,12 тис. грн що становить 1,22 % від загального впливу ціни на приріст

загального прибутку та 62,76 % впливу на приріст прибутку від реалізації м'яса свиней. Збільшення собівартості 1 ц м'яса свиней на 107,55грн (3,4 %) мало негативний вплив на приріст прибутку, а саме знизило прибуток на 2027,12 тис. грн що становить 7,16 % від загального впливу собівартості на приріст загальний приріст прибутку та 199,05 % впливу на приріст прибутку від реалізації м'яса свиней. Зміна обсягу реалізованого м'яса свиней збільшила приріст загального прибутку на 369,59 тис. грн що становить 11,44 % впливу на загальний прибуток та 36,29 % на приріст прибутку від м'яса свиней.

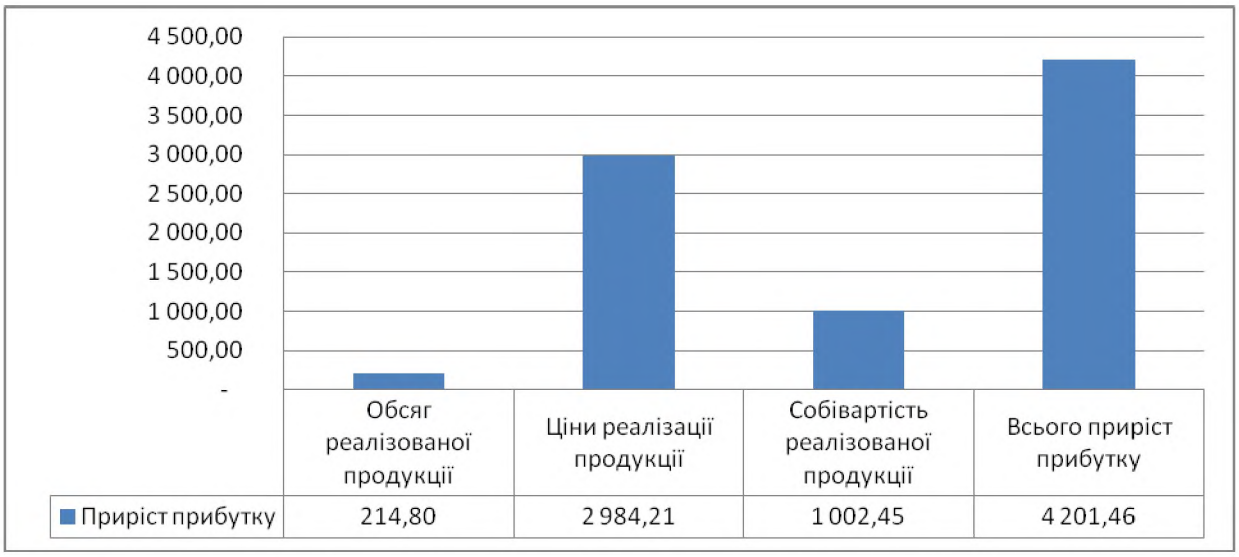

Рис. 2.7. Приріст прибутку підприємства від реалізації м'яса великої рогатої худоби за чинниками в 2021 р. відносно 2017 р.

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Виконавши аналіз рис. 2.7 можна свідчити, про зростання прибутку від реалізації м'яса великої рогатої худоби на 4201,46 тис. грн в 2021 році відносно 2017 року, на це вплинуло збільшення ціни 1 ц продукції на 1312,31 грн (47,88 %), дана зміна мала вплив на загальне збільшення приросту прибутку на 2984,21 тис. грн що становить 5,7 % від загального впливу ціни на приріст загального прибутку та 71,03 % впливу на приріст прибутку від реалізації м'яса великої рогатої худоби. Зміна собівартості м'яса великої

рогатої худоби мала позитивний вплив на приріст прибутку, а саме збільшила прибуток на 1002,45 тис. грн що становить 3,54 % від загального впливу собівартості на загальний приріст прибутку та 23,86 % впливу на приріст прибутку від реалізації м'яса великої рогатої худоби. Зміна обсягу реалізованої м'яса великої рогатої худоби мала позитивний вплив на прибуток та забезпечила збільшення приросту загального прибутку на 214,8 тис. грн що становить 6,65 % впливу на загальний прибуток та 5,11 % на приріст прибутку від м'яса великої рогатої худоби.

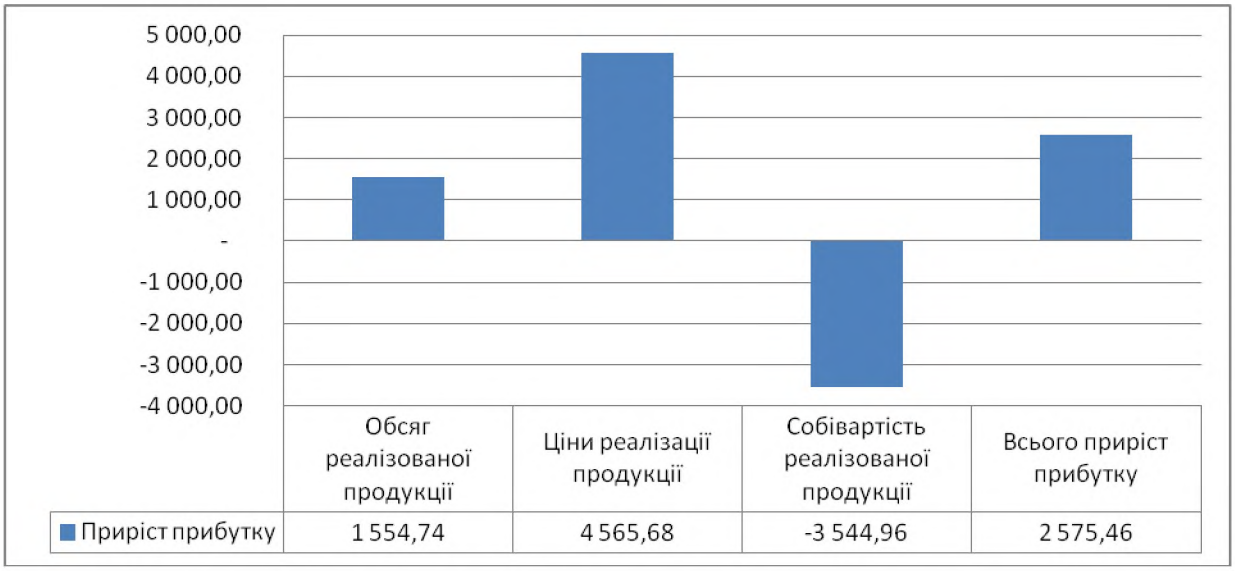

Рис. 2.8. Приріст прибутку підприємства від реалізації насіння ріпаку і кользи за чинниками в 2021 р. відносно 2017 р.

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Виходячи з даних рис. 2.8 можна зазначити, що в 2021 році відносно 2017 року прибуток від ріпаку, яке є найбільшим в структурі реалізованої продукції на даному підприємстві зріс на 2575,46 тис. грн, на це вплинуло збільшення ціни 1 ц продукції на 613,67 грн (61,32 %), дана зміна мала вплив на загальне збільшення приросту прибутку на 4565,68 тис. грн що становить 8,72 % від загального впливу ціни на приріст загального прибутку та 177,28 % впливу на приріст прибутку від реалізації ріпаку. Збільшення собівартості 1 ц ріпаку на 482,52 грн (91,7 %) мало негативний вплив на

приріст прибутку, а саме знизило прибуток на 3544,96 тис. грн що становить 12,53 % від загального впливу собівартості на приріст загальний приріст прибутку та 137,64 % впливу на приріст прибутку від реалізації ріпаку. Збільшення обсягу реалізованого ріпаку на 3278 ц (78,76 %) мало позитивний вплив на прибуток та збільшило приріст загального прибутку на 1554,74 тис. грн що становить 48,14 % впливу обсягу на загальний прибуток та 60,37 % на приріст прибутку від молока.

Також на прибутковість впливає структура його товарної продукції на табл. 2.14 представлено такий вплив на підприємство.

Таблиця 2.14

Вплив структури товарної продукції
на рентабельність підприємства, 2021 р.

Продукція	Обсяг реалізації, тис. грн		Структура товарної продукції, %			Базисний рівень рентабельності, %	середнього рівня рентабельності
	2017	2021	2017	2021	абсолютне відхилення, (+; –)		
Пшениця	7138	8265	9,4	8,8	-0,7	45,9	-0,3
Кукурудза на зерно	9025	16495	11,9	17,5	5,6	57,3	3,2
Ячмінь	3148	4172	4,2	4,4	0,3	11,1	0,03
Овес	46	1,5	0,06	0	-0,1	-20,5	0,01
Горох	3637	1131	4,8	1,2	-3,6	71,1	-2,6
Ріпак і кольза	2191	7462	2,89	7,9	5,01	90,1	4,5
Соняшник	9527	14820	12,6	15,7	3,1	98,8	3,1
Овочі	32	55	0	0,1	0	5,8	0,001
М'ясо великої рогатої худоби	22598	26580	29,9	28,2	-1,7	-22,4	0,4
М'ясо свиней	8763	6348	11,6	6,7	-4,9	-5,0	0,2
Молоко	9566	8736	12,6	9,3	-3,4	14,2	-0,5
Мед	33	331,4	0,04	0,4	0,3	-10,8	-0,03
Всього	75704	94398	100	100	-	-	-

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Згідно розрахунків проведених в табл. 2.14 фіксується такий вплив структури товарної продукції на зміну можливого рівня рентабельності, а саме зростання рентабельності соняшнику на 3,1 % через збільшення структурно даної товарної продукції на 3,1 %, ріпаку та кользи на 4,5 через

збільшення структурно даної товарної продукції на 5,01 %, кукурудзи на зерно на 3,2 % через збільшення структурно даної товарної продукції на 5,6 %, ячменю на 0,03 %, через збільшення структурно даної товарної продукції на 0,3 %, дані зміни позитивно впливають на загальну рентабельність підприємства. Також фіксується зменшення рентабельності через зменшення обсягу структурно в таких культурах як пшениця на 0,3 %, горох на 2,6 %, молока на 0,5 %.

Також важливим показником як вже зазначалося є рентабельність, яка показує ефективність діяльності, тому її факторний аналіз є також важливим та представлений в табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Факторний аналіз рівня рентабельності (збитковості) виробництва окремих видів продукції підприємства, 2017, 2021 рр.

Сільськогосподарська продукція	Рівень рентабельності (збитковості), %			Зміна (+; –) рівня рентабельності (збитковості)		
				Загальна	у т. ч. за рахунок	
	2017	Умовний	2021		Середньої ціни	Повної собівартості
Пшениця	45,89	154,66	65	19,11	108,76	-89,65
Кукурудза на зерно	57,32	171,5	53,42	- 3,9	114,17	-118,08
Ячмінь	11,11	93,37	79,45	68,34	82,26	-13,92
Овес	- 20,49	47,17	80,53	101,02	67,66	33,36
Горох	71,11	103,21	52,07	-19,03	32,1	-51,13
Ріпак і кольза	90,1	206,67	60,97	-29,13	116,57	-145,7
Соняшник	98,77	307,34	86,47	-12,29	208,58	-220,87
Овочі	5,83	3,69	-63,26	- 69,09	-2,15	-66,94
Молоко	15,91	62,06	33,39	17,48	46,15	-28,67
М'ясо великої рогатої худоби	- 15,21	25,39	45,19	60,4	40,6	19,8
М'ясо свиней	-12,94	- 3,41	-25,82	- 12,89	9,53	-22,41
Мед, кг	-10,82	19,08	- 82,15	- 71,33	29,9	-101,23

Джерело: дані підприємства, розрахунки автора

Факторний аналіз рентабельності представлений на табл. 2.15, вказує на зростання рентабельності пшениці на 19,11 %, ячменю на 68,34 %, молока

на 17,48 %, дані зміни відбулися через більш стрімке зростання ціни відносно впливу зростання повної собівартості даної продукції. В такій продукції як овес та м'ясо великої рогатої худоби зростання рентабельності на 101,02 % та 60,4 % відповідно, відбулося через позитивний вплив зростання ціни та зниження собівартості. Також фіксується зменшення рентабельності кукурудзи на зерно на 3,9 %, гороху на 19,03 %, ріпаку на 29,13 %, соняшнику на 12,29 %, м'яса свиней на 12,89 %, меду на 71,33 %, такі зміни відбулися через більш стрімке зростання собівартості відносно зростання ціни.

Висновки до розділу 2

Отже, в даному приватному підприємстві фіксується прибутковість за весь період його аналізу з 2017 рок по 2021 рік та на останній рік аналізу становить 30904 тис. грн що було досягнуто за допомогою досить високого рівня ефективності використання різних фондів підприємства та відповідно стійкої прибутковості діяльності майже по всій продукції, отриманий прибуток від якої компенсує збиткову продукцію та дозволяє підприємству розвиватися та вдосконалювати свою діяльність в майбутньому.

Було проведено факторний аналіз прибутковості підприємства, який показує що така прибутковість була забезпечена більш стрімким зростанням цін відносно зростання собівартості продукції, зміна обсягу реалізованої продукції нанесла незначний негативний вплив, але збільшення цін допомогло забезпечити прибуток для підприємства навіть при таких обставинах. Для більшої деталізації був проведений та висвітлений факторний аналіз найбільш впливової продукції на підприємстві. Також було висвітлено вплив на рентабельність виробництва різної продукції підприємства по таким чинникам як структура товарної продукції, ціна та собівартість.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА ВІД ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ

3.1. Резерви збільшення прибутку від виробництва продукції рослинництва

Для покращення становища рослинництва на підприємстві необхідно щось в ньому змінювати. Для цих змін можна використати іноземний досвід і розробки в сфері виробництва продукції рослинництва, тобто необхідно використовувати інноваційні технології. В першу чергу дані зміни повинні відбутися в найважливіших культурах підприємства згідно АВС-аналізу проведеного в попередньому розділі на даному підприємстві такими культурами є: кукурудза на зерно, соняшник та пшениця озима.

Кукурудза на зерно посідає перше місце серед продукції рослинництва за обсягом реалізації на підприємстві тому доцільним буде розглянути її вдосконалення першим, для цього пропонується іноземний досвід, а саме внесення безводного аміаку.

В світі фіксується збільшення розмірів реалізації безводного аміаку, наприклад в США 80 % внесеного азоту в кукурудзу складає безводний аміак, що прямо вказує на його ефективність. І хоч в Україні дана технологія не так широко використовується, але така популярність в таких провідних країнах як США і інші світові країни доводе доцільність в внесенні безводного аміаку в кукурудзу [5].

Така популярність безводного аміаку полягає в його дешевизні відносно інших азотних добрив та особливостями внесення безводного аміаку, які полягають в відносно невеликих витратах матеріалу це пов’язано з особливістю його внесення через ряд, було доведено на практиці підприємствами які використовують безводний аміак, що внесення безводного аміаку через ряд і на кожен ряд не дали майже ніякої різниці в

урожайності кукурудзи, оскільки такі особливості дають гарний ефект і економію то дана технологія є доцільною для використання [61].

На даний момент підприємство використовує аміачну селітру, але згідно опису більш доцільним є використання безводного аміаку. Підприємство може виділити площу в 100 га для перевірки ефективності безводного аміаку на українських землях. Оцінка ефективності застосування безводного аміаку при виробництві кукурудзи на зерно для підприємства наведена в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Оцінка ефективності застосування безводного аміаку при виробництві кукурудзи на 2023 р.

Показники	2021 р. (аміачна селітра)	2023 р. (безводний аміак)	Абсолютне відхилення, (+; –)
Посівна площа, га	100	100	-
Урожайність, ц/га	79,85	84,43	4,58
Валовий збір, ц	7 985	8 344	359
Внесення азотних добрив, кг діючої речовини	130	130	-
Вміст азоту, %	33,5	82,5	49
Вагова норма внесення азотних добрив, кг/га	388,06	157,58	- 230,48
Ціна добрив, грн./ц	673,43	1410	736,57
Витрати на придбання добрив, тис. грн.	261,33	222,19	- 39,14
Витрати на внесення добрив, тис. грн.	112,38	59,30	- 53,08
Виробничі витрати, тис. грн.	3 242,22	3 150	- 92,22
Виробнича собівартість, грн./ц	406,05	373,09	- 32,96
Ціна реалізації зерна, грн./ц	626,68	626,68	-
Валовий прибуток – усього, тис. грн.	1 761,65	2 141,06	379,41
зокрема, на 1 ц	220,63	253,59	32,96
Валовий рівень рентабельності виробництва, %	54,33	67,97	13,64

Джерело: [61, 5], розрахунки автора

Аналіз даних табл. 3.1 свідчить, про те що використання безводного аміаку дає вагомий ефект, який виражається в таких покращеннях показників як: збільшення урожайності на 4,58 ц/га (5,74 %), зменшення виробничих витрат на 92,22 тис. грн (4,05 %) на яке прямо вплинули зменшення витрат на придбання добрив на 39,14 тис. грн (14,98 %), через більший вміст азоту в

безводному аміаку в порівнянні з аміачною селітрою та іншу специфіку безводного аміаку, також на зменшення виробничих витрат вплинуло зменшення витрат на внесення добрива на 53,08 тис. грн (47,23 %), це відбулося через те, що внесення добрив через ряд потребує меншого навантаження на трактор який їх вносить що є також причиною зменшення необхідної кількості внесення добрив на 230,48 кг/га (59,39 %), що в свою чергу і вплинуло як на зменшення витрат на добрива так і на зменшення витрат на їх внесення, також з використанням безводного аміаку фіксується збільшення валового прибутку на 379,41 тис. грн (21,54 %) що є причиною збільшення валового рівня рентабельності на 13,64 %, що показує збільшення ефективності витрат, дані зміни прибутку і рентабельності відбулися через зменшення, вище зазначених, виробничих витрат.

Також однією із найвагоміших культур на підприємстві згідно АВС-аналізу, який проводився в минулому розділі, є озима пшениця. Як показує досвід успішних підприємств в виробництві пшениці озимої використовують систему землеробства No-till яка зменшує виробничі витрати в порівнянні з традиційною системою.

Дана технологія, згідно досвіду підприємств, які застосовували її, виділяють такі переваги на відмінно від традицій: відносно невелика кількість працівників що забезпечують використання технології, що зменшує витрати на працю, без втрати продуктивності; зменшення кількості техніки необхідної для обробки; вища врожайність; відновлення природної родючості ґрунту та збільшення вмісту гумусу що підвищує якість землі та забезпечує рослину поживними елементами на протязі всіх стадій росту; зупинка ерозії ґрунтів, що зменшує витрати на захист полів від ерозії [13].

В системи «No-Till» є і свої недоліки: вона досить складна, оскільки вимагає високого рівня професійності агрономів і точного дотримання технології Крім того, для проведення сільськогосподарських робіт за даною методикою необхідно мати спеціальне обладнання і машини [53].

Але вартість спеціального обладнання окупить зменшення виробничої собівартості та підвищення якості продукції. Саме тому, підприємству буде ефективно застосовувати дану технології землеробства для зменшення виробничих витрат. Оптимізація структури виробничих витрат озимої пшениці за новою технологією представлена в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Оптимізація структури виробничих витрат на виробництво озимої пшениці при впровадженні No-till системи землеробства на 2023 р.

Статті витрат	2021 р.		No-till, 2023 р.		Відхилення, (+; –)	
	грн./га	%	грн./га	%	сума, грн./га	структура, %
Прямі матеріальні витрати – всього	12685,15	56,96	9535,49	55,83	75,17	-1,13
у т. ч. вартість насіння та посадкового матеріалу	1305,69	5,86	1449,31	8,49	111	2,62
вартість мінеральних добрив	1922,27	8,63	1706,98	9,99	88,8	1,36
вартість пального і мастильних матеріалів	1487,52	6,68	818,14	4,79	55	-1,89
вартість решти матеріальних витрат	6111,06	27,44	5561,06	32,56	91	5,12
Прямі витрати на оплату праці	1858,61	8,35	1161,63	6,8	62,5	-1,54
Інші прямі витрати та загальновиробничі витрати – всього	7727,01	34,7	6381,34	37,36	82,58	2,67
у т. ч. відрахування на соціальні заходи	382,46	1,72	260,08	1,52	68	-0,19
амортизація необоротних активів	1946,13	8,74	1389,54	8,14	71,4	-0,60
оплата послуг сторонніх організацій	75,36	0,34	68,72	0,4	91,2	0,06
решта прямих та загальновиробничих витрат	5323,06	23,9	4663	27,3	87,6	3,4
Виробнича собівартість – всього	22270,77	100	17078,46	100	76,69	-

Джерело: [53, 13], розрахунки автора

Отже, при використанні технології No-till фіксується зменшення виробничої собівартості на 5192,31 грн/га (23,31 %) відносно існуючої системи землеробства 2021 р., дана зміна відбулася через зменшення таких витрат як: Прямих матеріальних витрат на 3149,66 грн/га (24,83 %) (серед

них: вартості мінеральних добрив на 215,29 грн/га (11,2 %); вартості пального і мастильних матеріалів на 669,38 грн/га (45 %); вартості інших матеріальних витрат на 550 грн/га (9 %)) через зменшення кількості техніки для обробки та зменшення кількості необхідних добрив, оскільки грунт стає кращої якості і відбуваються дані зміни, прямих витрат на оплату праці на 696,98 грн/га (37,5 %), пов'язана з зменшенням кількості працівників через специфіку технології та інших прямих витрат та загальновиробничих витрат на 1345,67 грн/га (17,42 %) (серед них: відрахувань на соц. заходи на 122,39 грн/га (32 %); амортизації необоротних активів на 556,59 грн/га (28,6 %); оплат послуг стороннім організаціям на 6,63 грн/га (8,8 %); решти прямих та загальновиробничих витрат на 660,06 грн/га (12,4 %)), це відбулося через зменшення зносу техніки та зменшення кількості працівників що пов'язано з специфікою технології.

Таблиця 3.3

Вплив впровадження від No-till на прибуток підприємства від виробництва озимої пшениці на 2023 р.

Показники	2021 р. (інтенсивне землеробство)	2023 р. (No-till)	Абсолютне відхилення, (+; –)	Відносне відхилення, %
Площа посіву, га	100,00	100,00	-	-
Урожайність, ц/га	53,03	55,15	2,12	4,00
Валовий збір, ц	5303,00	5515,12	212,12	4,00
Виробничі витрати, тис. грн.	2227,08	1707,85	-519,23	-23,31
Виробнича собівартість зерна, грн./ц	419,97	309,67	-110,30	-26,26
Ціна реалізації, грн./ц	675,01	675,01	0,00	0,00
Валовий прибуток, тис. грн.	1352,50	2014,91	662,41	48,98
у т. ч. на 1 га, грн.	13525,01	20149,15	6624,14	48,98
на 1 ц, грн.	255,04	365,34	110,30	43,25
Валовий рівень рентабельності виробництва, %	60,73	117,98	57,25	-

Як свідчать дані з табл. 3.3, такі зміни в виробництві даної продукції дозволять зменшити виробничі витрати по ній для підприємства і відповідно

збільшити прибуток від вирощування даної культури на 662,41 тис. грн (48,98 %) та рентабельність на 57,25 %, це все відбувається через збільшення урожайності озимої пшениці та змін описаних в табл.3.2, які повністю висвітлили зменшення собівартості та чинники, які на це вплинули при виробництві озимої пшениці за новою технологією.

Соняшник є також однією із найважливіших культур, виробництвом яких займається підприємство і посідає третє місце згідно попереднього розділу, в якому був проведений АВС-аналіз, тому можливості в майбутньому, а тому і важливість розробки покращень для нього є досить високою. Для соняшнику, як показує досвід успішних іноземних та вітчизняних підприємств в його виробництві, може підвищити продуктивність виробництва даної культури застосування ефективного поєднання радостиму і трептолему.

Використовуючи трептолем при виробництві соняшнику підприємство отримує такі переваги як: стійкість соняшнику до різних несприятливих умов, підсилює розвиток кореневої системи, знижує токсичну дію пестицидів та інших токсичних речовин на рослину, надає можливість зменшення норми внесення засобів захисту до мінімально рекомендованих, внаслідок збільшення загальної стійкості рослини, також при його використанні фіксується посилення імунної системи рослини та збільшення ефективності інших додаткових добрив. Використовуючи радостим для виробництва соняшнику фіксується підвищення всіх позитивних ефектів та переваг трептолему, а також додає до даних ефектів від терптолему біозахисний та анти паразитний ефекти, які, як показує практика, суттєво знижують ймовірність виникнення та розвитку як хвороб так і шкідників, а також додає необхідні мікроелементи які забезпечують нормальний розвиток даної рослини [49].

Зважаючи на такі позитивні ефекти які створюють стимулятори росту їх доцільно застосовувати в будь-якому підприємстві, втому числі на даному. Збільшення економічної ефективності, яка утворюється після застосування

стимулятора росту при виробництві насіння соняшнику на підприємстві представлена в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Економічна ефективність застосування стимулятора росту при виробництві насіння соняшнику на 2023 р.

Показники	2021 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення, (+; –)	Відносне відхилення, %
Урожайність, ц/га	31,67	37,65	5,98	18,88
Приріст урожайності:			-	-
Посівна площа, га	100,00	100,00	-	-
Додатковий валовий збір, ц	-	295,00	-	-
Додаткові витрати (2-х разова обробка):	-	83,65	-	-
норма внесення Радостим – 250 мл/т, мл	-	225,00	-	-
норма внесення Трептолем – 20 мл/га, мл	-	2000,00	-	-
купівля регулятора росту (Радостим, Трептолем), тис. грн	-	5,32	-	-
витрати на обприскування, тис. грн	-	78,34	-	-
Виробничі витрати, тис. грн	3836,13	3919,78	83,65	2,18
Виробнича собівартість насіння соняшнику, грн/ц	1211,28	1041,11	-170,17	-14,05
Виручка від реалізації насіння, тис. грн	5770,65	6860,28	1089,63	18,88
Валовий прибуток від реалізації продукції, тис. грн	1934,52	2940,50	1005,98	52,00
у т.ч. на 1 га, грн	19,35	29,41	10,06	52,00
Рівень рентабельності, %	50,43	75,02	24,59	-

Джерело: дані підприємства та [49], розрахунки автора

Аналіз даних таблиці, свідчить про те що використання стимулятора росту показує свою ефективність збільшенням рентабельності на 24,59 % , це відбулося завдяки зростанню валового прибутку на 1005,98 тис. грн (52 %), на це вплинуло зменшення виробничої собівартості на 170,17 грн/ц (14,05 %), зниження виробничої собівартості відбулося через зростання урожайності на 5,98 ц/га (18,88 %), збільшення урожайності це ефект дії стимулятору росту, також збільшення урожайності звело на мінімум ефект появи витрат на

купівлю та обприскування регулятору росту. Використання даного стимулятору проводиться на 100 га, щоб довести на практиці підприємства ефективність стимулятору росту, і в майбутньому, при ефективності його використання на підприємстві, є доцільним його використання на всіх площах, по вирощуванню соняшнику на даному підприємстві.

Також ефективним методом на даному підприємстві може бути впровадження нових сортів рослин, ефективність даного методу представлена в таблиці 3.5, яка була розрахована на основі додатку Е та додатку Ж.

Таблиця 3.5

Резерви збільшення валового прибутку за рахунок впровадження нових сортів і гібридів рослин на 2023 р.

Сільськогосподарські культури	Площа, яка засіяна насінням нових сортів, га	Урожайність ц/га		Резерв збільшення			
		традиційних сортів	нових сортів	у натуральному обсязі, ц	виручка від реалізації, тис. грн	додаткові витрати на насіння нових сортів тис. грн	валового прибутку, тис. грн
Пшениця озима	250	53,03	55	492,5	332,44	257,69	74,76
Кукурудза на зерно	430	79,84	82	928,8	582,06	282,52	299,54
Горох	63	31,57	35	216,09	152,29	10,58	141,71
Ячмінь	150	44,09	47	436,5	276,12	184,03	92,09
Соняшник	224	31,67	34	521,92	951,0	70,36	880,64
Всього	1117	-	-	-	2293,91	805,18	1488,73

Джерело: дані підприємства та [1], розрахунки автора

Аналіз даних табл. 3.5, свідчить про ефективність впровадження нових сортів для найдохідніших культур підприємства, а саме збільшення прибутку від даних культур на 1488,73 тис. грн, хоч витрати і зросли на 805,18 тис. грн, але саме через більш стрімкіше зростання виручки, а саме на 2293,91 тис. грн, відбулося зростання прибутку. Дане зростання прибутку відбулося через

зростання прибутку на 74,76 тис. грн нового сорту пшениці озимої «Подолянка», через зростання її урожайності на 1,97 ц/га, яке відбувається через кращі характеристики нового сорту порівняно з старим сортом рослини, зростання прибутку від нового сорту кукурудзи «Келтікус» на 299,54 тис. грн, яке відбулося через зростання урожайності на 11,16 ц/га, зростання прибутку від нового сорту гороху «НС Мороз» на 141,71 тис. грн, яке відбулося через зростання урожайності на 3,43 ц/га, зростання прибутку від нового сорту ячменю «Себастьян» на 92,09 тис. грн, яке відбулося через зростання урожайності на 2,91 ц/га, зростання прибутку від нового сорту соняшнику «СИ Еденіс» на 880,64 тис. грн, яке відбулося через зростання урожайності на 2,33 ц/га. Дані зміни в кожній культурі відбулися через кращі характеристики нових сортів, за допомогою яких відбулося збільшення урожайності яке і буде причиною збільшення прибутку.

Отже, розглянуті інновації допоможуть знизити витрати та підвищити прибутки що збільшить рентабельність продукції рослинництва, а це означає що зросте ефективність діяльності підприємства в галузі рослинництва. Застосування даних впроваджень комплексно надасть вагомий ефект, що перевершить ефект від застосування цих інновацій окремо.

3.2. Резерви збільшення прибутку за допомогою оптимізації площ в рослинництві та нововведень в тваринництві

Внутрішньогосподарське управління витратами має забезпечувати ефективне використання виробничих ресурсів та створення собівартості одиниці продукції на такому рівні, який може забезпечити рентабельне господарювання. Одним із найважливіших чинників впливу на формування собівартості продукції рослинництва та фінансові результати є структура виробничих витрат [4].

Оптимізація структури виробничих витрат за рахунок оптимізації посівних площ продукції рослинництва може значно збільшити прибуток та

рентабельність, покращити стан культур та розкрити потенціал найприбутковіших культур з урахуванням сівозмін.

Резерви збільшення прибутку від виробництва продукції рослинництва за рахунок оптимізації структури посівних площ представлені в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Резерви збільшення прибутку підприємства від виробництва продукції рослинництва за рахунок оптимізації структури посівних площ на 2023 р.

Показник	Площа, га		Структура, %		Виробничі витрати, тис. грн		Економія	Додатковий прибуток /збиток тис. грн
	2021 р.	2023 р.	2021 р.	2023 р.	2021 р.	2023 р.		
Пшениця	633	642	22,2	22,5	13817,2	14013,7	196,5	125,7
Кукурудза на зерно	1059	1061	37,1	37,2	34744,5	34816	71,5	37,6
Ячмінь	428	430	15	15,1	6693,4	6724,7	31,3	24,5
Горох	99	61	3,5	2,1	1457,3	897,9	-559,4	-286,1
Соняшник	612	648	21,5	22,7	19054,1	20174,9	1120,8	956,6
Овес	21	10	0,7	0,4	230,9	110	-121	-97,6
Всього	2852	2852	100	100	75997,4	76737,2	739,7	760,7

Джерело: дані підприємства та [4], розрахунки автора

Аналіз даних табл. 3.6 свідчить, про ефективність оптимізації площ, яка принесла ефект в вигляді збільшення прибутку на 760,7 тис. грн. Збільшення загального прибутку відбудеться через збільшення прибутку кукурудзи на зерно на 71,5 тис. грн, яке відбулося через збільшення посівної площі кукурудзи на зерно на 2 га, збільшення прибутку ячменю на 24,5 тис. грн, яке відбулося через збільшення його посівної площі на 2 га, пшениці на 125,7 тис. грн, яке відбулося через збільшення його посівної площі на 9 га, соняшнику на 956,6 тис. грн, яке відбулося через збільшення його посівної площі на 36 га. Збільшення загального прибутку, також відбулося через зменшення виробничих витрат гороху на 559,4 тис. грн, через зменшення посівної площі на 38 га, зменшення виробничих витрат вівса на 121 тис. грн, через зменшення посівної площі на 11 га. Дана оптимізація враховує

нормативи співвідношення посівних площ на підприємствах з врахуванням сівозмін, дозволяючи більш ефективнішим культурам збільшити обсяг виробництва з мінімальним впливом на ефективність сівозмін.

Одним з найвагоміших організаційно-технологічних завдань результативного молочного скотарства має бути забезпечення достатнього споживання гарно збалансованого корму для всіх тварин. Як зазначають провідні експерти, даної сфери, саме корми, які відносяться до першої групи (силос, сінаж, сіно та солома) повинні складати вагому часину раціону корів.

Під час процесу виробництва поживність корму може піддаватися змінам, також це може статися в процесі консервації або після відкриття, через мікробіологічні та біохімічні процеси.

Якісні характеристики силосу мають вплив на споживання та його засвоюваність тваринами, які його споживають. Базовими факторами, які мають змогу завадити бродінню силосу, є вміст в ньому сухої речовини, величина концентрації водорозчинних вуглеводів і кількість мікроорганізмів, які є в кормах. Корми, які мають низьку концентрацію вуглеводів і сухої речовини мають велику ймовірність небажаної ферментації, також з зеленої маси в якій фіксується понаднормова частка вуглеводів може з'являтися кислий силос, який знижує його споживання.

Структура змішаних кормів має містити 10-15 % грубих довговолокнистих кормів, концентрати повинні займати 15-20 %, решту займають сінаж, силос та інші добавки. Дана структура корму сприяє збільшенню надоїв та не завдає шкоди здоров'ю тварин. Згідно іноземного досвіду, достатньо використовувати лише силос та сінаж з невеликим додаванням концентратів, що допоможе досягти досить високих надоїв. Подібний вплив забезпечує правильна структура раціону за клітковиною. Згідно цього в раціоні великої рогатої худоби вміст клітковини має бути не нижче 9-12 % в сухій формі раціону та 16-18 % сирої клітковини. Саме тому грубі корма високої якості не тільки мають досить гарний вплив

на ефективність виробництва молока, а також позитивно впливають на здоров'я тварин [43].

В табл. 3.7 представлена ефективність впровадження удосконаленого раціону годівлі корів на підприємстві.

Таблиця 3.7

Економічна ефективність удосконалення раціону годівлі корів на 2023 р.

Показники	Роки		Абсолютне відхилення, (+; –)
	2021	2023	
Поголів'я корів, гол.	515	515	-
Середньорічний надій молока на одну корову, ц	72,87	74,38	1,51
Виробництво молока, ц	37528,05	38305,7	777,65
Виробничі витрати, тис. грн.	30348,80	29967,42	-2868,48
у т. ч. витрати на корми	14057,90	13823,92	-2868,48
Виробнича собівартість молока, грн./ц	808,70	782,32	-26,37
Ціна реалізації молока, грн./ц	951,20	951,2	-
Валовий прибуток від реалізації молока – всього, тис. грн.	5347,88	6468,96	1121,08
у т. ч. на 1 гол. в грн	10384,24	12561,09	2176,86
Валовий рівень рентабельності виробництва молока, %	17,62	21,59	3,97

Джерело: дані підприємства та [43], розрахунки автора

Аналіз даних табл. 3.7 свідчить про ефективність використання удосконаленого раціону годівлі корів, адже фіксується збільшення рентабельності, яка зросла на 3,97 % в 2023 році відносно 2021 року на це вплинуло збільшення фінансового результату на 1121,08 тис. грн (20,96 %) на це вплинуло зменшення виробничих витрат на 2868,48 тис. грн (9,45 %) на дане зменшення витрат вплинула оптимізація раціону тварин і через це відбулося зменшення витрат на корми.

Також завдяки оптимізації корму і балансу між поживними елементами даного корму, покращується стан здоров'я у корів, а як наслідок, зріс надій на одну корову на 1,51 ц (2,07 %) що в поєднанні з оптимізованими витратами забезпечує високу ефективність виробництва та надає можливість збільшення фінансового результату.

Також важливим підприємства є свинарство. Навіть застосовуючи корми, які вироблені підприємством або закуплені дешеві кормові компоненти, можливо за допомогою встановлення оптимальної структури раціонів та природного потенціалу тварин досягнути досить високих середньодобових приростів. Оптимізація витрат на корми, який вказаний в додатку И, дійсно може підвищити рентабельність від реалізації продукції та підтримувати високу якість свинини. Додавання до раціонів молодняку свиней БВМД «Мінактивіт» не наносить шкоди обсягу споживанню кормів. Результат згодовування БВМД «Мінактивіт» буде проявлятися у зростанні середньодобових приростів [9]. В табл.3.8 відображено результати від використання даної пропозиції.

Таблиця 3.8

Економічна ефективність оптимізації раціону годівлі свиней та БВМД «Мінактивіт» на 2023 р.

Показники	Роки		Абсолютне відхилення, (+; –)
	2021	2023	
Поголів'я свиней, гол.	305	305	-
Середньодобовий приріст, г	478,88	498,9	20,02
Вік досягнення поголів'ям маси реалізації (110 кг), днів	229,7	220,49	-9,22
Приріст м'яса свиней, ц/рік	533,11	555,4	22,29
Вартість кормів, тис. грн.	2484,4	2360,18	-124,22
Додаткові витрати на БВМД «Мінактивіт»:	-	-	-
вагова норма, кг	-	12501,78	-
додаткові витрати на БВМД «Мінактивіт», тис. грн.	-	250,04	-
Виробничі витрати, тис. грн.	1554,57	1680,39	125,82
Виробнича собівартість, грн./ц	2916,04	3025,54	109,50
Ціна реалізації, грн./ц	3312,97	3644,27	331,30
Валовий збиток (прибуток), тис. грн.	211,61	343,64	132,03
у т. ч. на 1 гол., грн.	693,79	1126,69	432,90
Валовий рівень рентабельності виробництва, %	13,61	20,45	6,84

Джерело: дані підприємства та [9], розрахунки автора

Отже, дані табл. 3.8, свідчать, про те що дана технологія годування свиней сприяє зростанню прибутку підприємства від даної продукції на

132,03 тис. грн (62,4 %) в 2023 році відносно 2021 року, відповідно дана оптимізація раціону свиней сприяє збільшенню рентабельності на 6,84 % це відбулося через стрімке зростання ціни на 331,3 (10 %), в той час як виробнича собівартість зросла на 109,5 грн/ц (19,9 %), таке зростання ціни обумовлене зростанням якості м'яса свиней. Також гарний вплив на прибуток підприємства має зростання приросту м'яса свиней на 22,29 ц/рік (4,18 %), також дана добавка надає корисний ефект в вигляді покращення стану здоров'я тварин, що й показує приріст м'ясної продукції, також, приріст м'ясної продукції відбувається через зменшення часу на досягнення поголів'ям маси реалізації на 9,22 дні (4,01 %).

Важливим для даного підприємства є діяльність по виробництву м'яса великої рогатої худоби. Тому для підвищення продуктивності даної продукції тваринництва можна запропонувати використання кормових дріжджів. Кормові дріжджі являють собою суху концентровану біомасу дріжджових клітин, які спеціально вирощують з метою застосування їх як корм для сільськогосподарських тварин, хутровим звірам, птиці, рибі. Дріжджі, як показує досвід багатьох сільськогосподарських підприємств, є досить повноцінним джерелом білка, ефективність якого значно переважає протеїни рослинного походження, й наближається за даними параметрами до протеїнів тварин. Також одиниця маси протеїну дріжджів значно нижча, відносно кормів тваринного походження. Висока ступінь засвоюваності кормових дріжджів та наявність в їхній структурі біологічно активних речовин збільшує рівень засвоєння рослинного корму на 10-15 % та оптимізує витрати на корм. Така цінність дріжджів пояснюється наявністю в їхньому складі цілого комплексу вітамінів групи В. По вмісту даних вітамінів, кормові дріжджі мають вагому перевагу над рибне, м'ясо-кістковим борошном та соєвим шротом. Як показує досвід великої кількості аграрних підприємств, використання кормових дріжджів дозволяє оптимізувати витрати на годівлю великої рогатої худоби та відповідно збільшити прибуток від виробництва м'яса даних тварин [10].

В табл. 3.9, висвітлена економічна ефективність використання кормових дріжджів на підприємстві.

Таблиця 3.9

Економічна ефективність використання кормових дріжджів при відгодівлі великої рогатої худоби на 2023 р.

Показники	Роки		Абсолютне відхилення, (+; –)
	2021	2023	
Поголів'я великої рогатої худоби, гол.	106	106	-
Середньодобовий приріст живої маси, г	433,46	456,7	23,24
Обсяг виробництва приросту великої рогатої худоби, ц	167,7	176,7	8,99
Затрата корму на 1 кг приросту живої маси, корм. од.	11,8	10,5	-1,3
Середня забійна маса тварин (маса туші), кг	158,21	166,7	8,48
Додаткові витрати на придбання кормових дріжджів, тис. грн.	-	108,33	-
Вартість кормів, тис. грн.	3291,6	3181,33	-110,27
Виробничі витрати, тис. грн.	652,8	650,86	-1,94
Виробнича собівартість 1 ц приросту, грн.	3848,72	3683,47	-165,25
Реалізаційна ціна 1 ц, грн.	4053,16	4053,16	-
Прибуток (збиток) від реалізації приросту – всього	34,28	65,32	31,04
у т. ч. на 1 гол., грн.	323,44	616,25	292,81
на 1 ц, грн.	204,44	369,69	165,25
Рівень рентабельності виробництва, %	5,31	10,04	4,72

Джерело: дані підприємства та [10], розрахунки автора

Згідно даних табл. 3.9, використання кормових дріжджів є доцільним на підприємстві про це свідчить зростання прибутку майже вдвічі на 31,04 тис. грн це відбулося через зменшення виробничої собівартості на 165,25 грн/ц (4,29 %). Зменшення виробничої собівартості відбулося через зменшення витрат на корми на 110,27 тис. грн (3,35 %) що відбулося через зменшення необхідного обсягу корму. Також на зростання прибутку позитивно вплине зростання обсягу виробництва м'яса великої рогатої худоби на 8,48 ц (5,36 %). Ефективність застосування кормових дріжджів та нового раціону до нього доводиться також зростанням рентабельності виробництва даної продукції на 4,72 % в 2023 році відносно 2021 року.

Висновки до розділу 3

В даному розділі були розроблені пропозиції по збільшенню прибутку від операційної діяльності підприємства. А саме, знайдені резерви збільшення прибутку від найвпливовішої продукції рослинництва та тваринництва підприємства. Для підвищення ефективності виробництва кукурудзи на зерно було запропоновано в 2023 році на 100 га застосувати безводний аміак, якщо результати будуть задовільними то застосувати в наступні періоди дану технологію в повному обсязі. Для соняшнику також на 100 га було запропоновано використання стимулятору росту що підвищить урожайність даної культури та буде сприяти зростанню прибутку. Для озимої пшениці була запропонована система землеробства No-till, яка оптимізує витрати на виробництво пшениці та сприятиме підвищенню прибутку. Також були запропоновані нові сорти рослин для пшениці, кукурудзи, соняшнику, ячменю та гороху, дані сорти мають кращі параметри стійкості до несприятливих умов та більшу урожайність що забезпечує більший прибуток від вирощування даних культур. Також була проведена оптимізація посівних площ підприємства з врахуванням сівозмін та ефективності вирощуваних культур що дозволить підвищити прибутковість рослинництва.

В тваринництві були запроваджені нові раціони для свиней та великої рогатої худоби, які повинні підвищити імунітет тварин та їхню продуктивність.

Про загальний економічний ефект від впровадження даних пропозицій для підприємства може свідчити прогнозоване збільшення прибутку на 5581,38 тис. грн (18,06 %) в 2023 році відносно 2021 року.

Отже, розглянуті пропозиції допоможуть підвищити прибутки підприємства від виробництва продукції рослинництва та тваринництва що в сукупності з оптимізацією витрат збільшить рентабельність даної продукції, а це означає зростання ефективності діяльності в цілому. Застосування даних пропозицій комплексно створить вагомий позитивний ефект, що перевершить ефект від застосування цих інновацій окремо.

ВИСНОВКИ

Оскільки прибуток є головною метою кожного аграрного підприємства, надає можливість вести та розвивати свою діяльність. Тому кожне аграрне підприємство має спрямовувати свої можливості на підвищення прибутковості своєї діяльності.

Здійснивши оцінку стану прибутковості на аграрному підприємстві можемо зробити такі висновки:

1. Загальний дохід підприємства від реалізації продукції в 2021 році відносно 2017 року збільшився на 37,8 % і становить 145464 тис. грн. За даний період у середньому на підприємстві у структурі доходу 60 % припадає на рослинництво та 40 % на тваринництво.

2. В загальному прибуток від реалізації продукції на підприємстві за період 2017 – 2021 рр. зазнав зростання на 37,8 % та становить на 2021 рік 30909 тис. грн. Даному зростанню фінансового результату сприяло збільшення прибутку від реалізації кукурудзи на зерно, насіння соняшнику, зерна пшениці та молока.

3. За 2017 – 2021 рр. майже вся продукція галузі рослинництва на підприємстві показує себе прибутковою, навіть фіксується зростання по даній галузі на 40,46 % що в абсолютному виразі становить 10259,82 тис. грн на це вплинуло зростання урожайності майже всіх сортів рослинництва. У структурі прибутковості рослинництва на 2021 рік найбільше займають соняшник – 35,67, кукурудза на зерно – 24,42 %, пшениця – 14,91 %.

4. За 2017 – 2021 рр. продукція галузі тваринництва на підприємстві показує загальне зростання прибутку на більше чим в 10 раз в абсолютному виразі на 8262,24 тис. грн. Цьому сприяло зростання прибутку від реалізації молока, яке зросло вдвічі що в абсолютному виразі становить 5398,01 тис. грн, а також перехід з збитковості на прибутковість м’яса свиней та великої рогатої худоби.

5. Зростання прибутковості підприємства також обумовлене досить високим рівнем ефективності використання різних фондів підприємства. Ефективність діяльності підприємства доводить зростання всіх показників рентабельності на підприємстві, це вплинуло на зростання ефективність використання сукупного капіталу зрослу, так як рентабельність сукупного капіталу зросла на 7,55 %, на зростання ефективності використання оборотних та основних засобів рентабельність яких зросла на 8,42 % та 27,54 % відповідно, та на зростання ефективності використання власного капіталу, рентабельність якого зросла на 7,55 %. Такі позитивні зміни по рентабельності продукції та загальним показникам рентабельності призвели до збільшення рентабельності всієї операційної діяльності на 15,8 %.

6. Приріст прибутку від операційної діяльності підприємства на 20852,94 тис. грн в 2021 році відносно 2017 року, що відбулося через зростання цін, які вплинули на зростання прибутку на 52375,4 тис. грн (251,17 %), але можливий приріст прибутку знизили такі чинники як обсяг реалізації на 3229,58 тис. грн та собівартість реалізованої продукції знизила можливий приріст прибутку на 28292, 88 тис. грн, через її збільшення.

7. В розрізі продукції фіксується такий вплив на рентабельність продукції, а саме зростання рентабельності пшениці на 19,11 %, ячменю на 68,34 %, молока на 17,48 %, відбулося через більш стрімке зростання ціни відносно впливу зростання повної собівартості даної продукції. В такій продукції як овес та м’ясо великої рогатої худоби зростання рентабельності на 101,02 % та 60,4 % відповідно, відбулося через позитивний вплив зростання ціни та оптимізації витрат. Також фіксується зменшення рентабельності кукурудзи на зерно на 3,9 %, гороху на 19,03 % , ріпаку на 29,13 %, соняшнику на 12,29 %, м’яса свиней на 12,89 %, меду на 71,33 %, такі зміни відбулися через більш стрімке зростання собівартості відносно зростання ціни.

Орієнтуючись на проведений аналіз, були обґрунтовані напрями підвищення прибутковості досліджуваного аграрного підприємства.

1. Проведено оцінку ефективності застосування безводного аміаку на 100 га при виробництві кукурудзи, яка показує що його застосування дозволить збільшити прибуток від даної культури на 379,41 тис. грн (21,54 %) в 2023 році, що відбудеться завдяки оптимізації витрат та збільшенню урожайності.

2. За допомогою впровадження технології No-Till системи землеробства при виробництві пшениці на 100 га в 2023 році можна забезпечити зростання прибутку від даної культури на 662,41 тис. грн (48,98 %) відносно вже існуючої системи землеробства, що відбудеться через оптимізацію витрат.

3. Рекомендовано для використання в 2023 році застосування стимулятора росту при виробництві насіння соняшнику на 100 га, дана рекомендація допоможе збільшити прибуток від соняшнику на 1005,98 тис. грн (52 %). Даний ефект обумовлений зростанням урожайності, яке забезпечує стимулятор росту.

4. Визначено, ефективність використання нових сортів для даного підприємства, а саме збільшення прибутку від них на 1488,73 тис. грн, звісно витрати зросли на 805,18 тис. грн, але саме через більш стрімкіше зростання виручки, а саме на 2293,91 тис. грн, відбулося зростання прибутку. Зростання прибутку відбулося через зростання прибутку на 74,76 тис. грн нового сорту пшениці озимої «Подолянка», через зростання її урожайності на 1,97 ц/га, яке відбувається через кращі характеристики нового сорту порівняно з старим сортом рослини, зростання прибутку від нового сорту кукурудзи «Келтікус» на 299,54 тис. грн, яке відбулося через зростання урожайності на 11,16 ц/га, зростання прибутку від нового сорту гороху «НС Мороз» на 141,71 тис. грн, яке відбулося через зростання урожайності на 3,43 ц/га, зростання прибутку від нового сорту ячменю «Себастьян» на 92,09 тис. грн, яке відбулося через зростання урожайності на 2,91 ц/га, зростання прибутку від нового сорту

соняшнику «СИ Еденіс» на 880,64 тис. грн, яке відбулося через зростання урожайності на 2,33 ц/га.

5. Запропоновано резерви збільшення прибутку підприємства від виробництва продукції рослинництва за рахунок оптимізації структури посівних площ на 760,7 тис. грн в 2023 р. Дана оптимізація враховує нормативи співвідношення посівних площ на підприємствах з врахуванням сівозмін, дозволяючи більш ефективнішим культурам збільшити обсяг виробництва з мінімальним впливом на ефективність сівозмін.

6. Обґрунтовано економічна ефективність оптимізації та вдосконаленні раціону великої рогатої худоби для яких було запропоновано застосування кормових дріжджів на 106 голів, які збільшать прибуток від м'яса вирощування даних тварин вдвічі на 31,04 тис. грн. А також вдосконалення раціону годівлі корів що дозволить збільшити прибутки від виробництва молока на 1121,08 тис. грн (20,96 %), завдяки оптимізації корму і балансу між поживними елементами даного корму, покращується стан здоров'я у корів, а як наслідок, зріс надій на одну корову на 1,51 ц (2,07 %) що в поєднанні з оптимізованими витратами забезпечує високу ефективність виробництва та надає можливість збільшення фінансового результату.

7. Для збільшення ефективності виробництва м'яса свиней запропоновано використання на 2023 рік БВМД «Мінактивіт» що дозволить збільшити прибуток від 305 голів на 132,03 тис. грн (62,4 %), це відбувається завдяки розкриттю біологічного потенціалу тварин, яке відбувається через використання даної добавки.

Розроблені напрями в операційній діяльності аграрного підприємства забезпечують підвищення ефективності та прибутковості в майбутньому.